

UNIVERZITA PARDUBICE

Fakulta filosofická

Kulturní šok a jeho dopady na osobní život
českých vojáků nasazených v Afghánistánu a
Iráku

Šárka Volejníková

Bakalářská práce

2010

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce PhDr. Janě Jetmarové, Ph.D. za cenné rady a kritické čtení.

Ráda bych poděkovala i všem respondentům, zejména Tereze Novákové, za ochotnou a dobrovolnou účast v mém výzkumu.

V neposlední řadě patří velké poděkování mé rodině a Martinovi za trpělivost a podporu.

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Šárka VOLEJNÍKOVÁ
Osobní číslo: H07237
Studijní program: B6703 Sociologie
Studijní obor: Sociální antropologie
Název tématu: Kulturní šok a jeho dopady na osobní život českých
vojáků nasazených v Afghánistánu a Iráku
Zadávající katedra: Katedra sociálních věd

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

V práci bych se chtěla zaměřit na dopady kulturního šoku a celkově bojové mise na osobní život vojáků nasazených v Iráku. Metodologie výzkumu by měla zpočívát především v rozhovorech s několika respondenty či dotaznicích a následné analýze získaných dat.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

kol. autorů: Válka o Irák očima tří českých reportérů, Volvox Globator, Praha 2003 Lynch, M.: Beyond the Arab Street: Iraq and the Arab Public Sphere, www.sagepublications.com, 2003 Mendel, Ostřešanský, Rataj: Islám v srdci Evropy, Academia, Praha, 2008 Gillespie, M.: Security, Media, Legitimacy: Multi-ethnic Media Publics and the Iraq War, www.sagepublication.com, 2003

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jana Jetmarová, Ph.D.
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: 30. dubna 2009

Termín odevzdání bakalářské práce: 31. března 2010

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Petr Pabian, Th.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím pramenů a literatury uvedené v bibliografii.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích, 29. 3. 2010

Šárka Volejníková

Souhrn

Tato bakalářská práce je věnována problémům českých vojáků při zpětném začleňování do mateřské společnosti po návratu z misí v Afghánistánu a Iráku.

Přestože původním záměrem práce bylo zachytit proces kulturního šoku u stejné skupiny lidí, v průběhu výzkumu se ukázalo výše zmiňované téma vhodnější.

Výzkumu se účastnilo celkem osm respondentů - dvě ženy a šest mužů. Byl veden formou kombinací metod strukturovaných a polostrukturovaných rozhovorů s doplňujícími dotazníky.

Analýza získaných dat mi přinesla zjištění, že zásadním problémem jsou po návratu z mise pro vojáky hluky různého charakteru (siréna) a nejistota ve vztahu k blízkým způsobená dlouhodobým pobytem v odloučení.

Klíčová slova

zahraniční mise, Irák, Aghánistán, střet civilizací, posttraumatický stresový syndrom

Title

Cultural shock and its falls on private life Czech soldiers embattled in Afghanistan and Iraq.

Summary

This bachelor thesis is devoted to problems of Czech soldiers with reintegration into the society after returning from missions in Afghanistan and Iraq.

Although the original intention of the thesis was to capture the process of culture shock of the same group of people, during the research the topic mentioned above proved to be more appropriate.

In the research participated eight respondents - two women and six men. It was conducted by a combination of methods of structured and semi-structured interviews with additional questionnaires.

Analysis of collected data revealed that major problems for the soldiers after their return from missions are noises of different nature and the insecurity in relation to close ones due to long-term separation.

Key Words

foreign mission, Iraq, Afghanistan, clash of civilizations, Post Traumatic Stress Syndrome

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Teoretická část.....	5
2.1. Seznámení s pojmy	5
2.1.1. Historie účasti českých vojáků v misích v Afghánistánu a Iráku	5
2.1.2. Typy misí AČR.....	9
2.1.3. Válka v Perském zálivu	13
2.1.4. Válka v Iráku neboli Druhá válka v Zálivu.....	14
2.1.5. Válka v Afghánistánu od roku 2001 po současnost	16
2.1.6. Kulturní šok	19
2.1.7. Syndrom války v Perském zálivu	22
2.1.8. PSP – posttraumatická stresová porucha	24
2.1.9. Střet civilizací dle Samuela Huntingtona.....	26
2.1.10. Huntingtonovi kritici	30
3. Metodologie.....	33
3.1. Výzkumný problém a volba tématu	33
3.2. Cíle výzkumu	35
3.3. Metoda výzkumu	35
3.4. Výběr respondentů	37
3.5. Výzkumné otázky	39
4. Empirická část	41
4.1. Představení respondentů.....	41
4.2. Výsledky výzkumu	46
4.2.1. Důvody vedoucí k volbě povolání vojáka.....	46
4.2.2. Motivace ke vstupu do mise	46
4.2.3. Dotyky cizí kultury a problémy vojáků během mise	47
4.2.4. Problémy vojáků po návratu z mise do mateřské společnosti	51

5. Závěr	59
6. Bibliografie	61
7. Přílohy	I

1. Úvod

Předkládaná bakalářská práce se zabývá kulturním šokem a především problémy spojenými s ním při zpětném začleňování vojáků do mateřské společnosti a to po absolvování ať už bojové či mírové zahraniční mise. Pro výzkum jsem vybrala celkem osm absolventů vojenských misí v Afghánistánu a Iráku.

Cílem práce je zodpovědět otázky, jak a do jaké míry ovlivní člověka dlouhodobý pobyt mimo vlastní společenskou skupinu a kulturu a jak se tento vliv následně projevuje v osobním životě. Další otázkou pak je, jak velký vliv mají na výše zmiňované téma extrémní podmínky spojené s výkonem povolání.

Oproti mým prvotním očekáváním došlo v průběhu výzkumu k odskrytí zajímavé skutečnosti, a to té, že vojáci kulturním šokem v pravém slova smyslu příliš netrpí. Mnohem zajímavějším jevem se ukázaly být právě problémy se zpětným začleněním do původní - vlastní společnosti. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla směřovat výzkum tímto směrem.

Práci dělím na teoretickou a praktickou část. V teoretické definuji základní pojmy, podávám stručný nástin historie české účasti ve vojenských operacích v Iráku a Afghánistánu, a přibližuji současnou situaci Čechů ve zmíněných zemích. V závěru teoretického bloku se pak věnuji syndromu veteránů z Perského zálivu.

V metodologické části se zabývám definicí samotného výzkumného problému a výzkumného cíle. Zdůvodňuji výběr použitých výzkumných metod a respondentů.

Poslední částí mé práce je pak část empirická, v níž analyzuji informace získané z rozhovorů a dotazníků. Komparační metodou popisují rozdíly ve výpovědích respondentů, kteří absolvovali misi v Afghánistánu a těch, jež byli nasazeni v Iráku.

V závěru shrnuji výsledky analýzy výzkumu a porovnávám je s empirickou částí práce, tedy zejména s informacemi získaných z předchozích výzkumů a z dostupné literatury.

2. Teoretická část

2.1. Seznámení s pojmy

2.1.1. Historie účasti českých vojáků v misích v Afghánistánu a Iráku

Novodobá historie české účasti v zahraničních misích začíná 23. září 1990, kdy Federální shromáždění Parlamentu České a Slovenské federativní republiky udílí souhlas k vyslání protichemické jednotky do oblasti Perského zálivu. Tento akt byl reakcí na postoj OSN k níže zmiňovanému konfliktu (viz. 2.1.4). Na základě tohoto rozhodnutí bylo dne 11. - 14. prosince 1990 vysláno 200 vojáků - dobrovolníků do Saúdské Arábie¹.

„Začala tak nová etapa účasti vojáků v řešení krizových situací v novodobých dějinách českého státu“².

V následující části uvádím jak kompletní přehled všech zahraničních misí AČR (viz. Tab. č. 1), tak nástin průběhu misí na území Iráku a Afghánistánu, které se týkají hlavního tématu práce. Respondenti se účastnili především zahraničních misí v Iráku. Pouze dva byli nasazeni i v Afghánistánu. Přestože si uvědomuji, že informátorů se zkušenostmi z Afghánistánu mohlo být více, myslím, že výsledné informace jsou pro srovnání situace dostačující.

Úloha Čechů v Iráku - protože šest z mých informátorů absolvovali misí v Iráku, která nese název MNF-I (Multi - National Force - Iraq) zaměřím se na tomto místě právě na ni.

¹ Zdroj: Ministerstvo obrany ČR [online]. 2010 [cit. 2010-03-7]. Historie zahraničních misí. Dostupné z WWW: <www.army.cz>

² tamtéž

MNF-I - je operace mnohonárodnostních koaličních sil. „Mezinárodní společenství bylo v zemi zastoupeno Koalicí mnohonárodnostních sil (Multi-National Force, MNF - Iraqi Freedom) a Výcvikovou misí NATO v Iráku (NATO Training Mission-Iraq, NTM-I). (...) MNF působily v Iráku od března 2003, kdy byla zahájena operace Irácká svoboda (IRAQI FREEDOM). Hlavním úkolem MNF v Iráku byla stabilizace bezpečnostní situace, obnova bezpečnostního sektoru a základních správních funkcí země. Mandát pro působení MNF na území Iráku poskytovala rezoluce RB OSN č. 1637 ze dne 8. listopadu 2005“³.

Češi působili od ledna 2007 na základně COB (Contingency Operating Base) v Basře, kde byla jejich úkolem *nepřetržitá ochrana a ostraha hlavního vstupního stanoviště do základny*. V konečném součtu se zde vystříдалo 400 osob. Poslední část, 4. kontingent, se do vlasti navrátila 27. června 2008 a tím bylo ukončeno veškeré působení AČR v Basře⁴.

„Začátkem července 2008 zahájili čeští vojáci v Iráku plnění nového operačního úkolu. Po ukončení působení českého kontingentu v jihoirácké Basře příslušníci 5. kontingentu AČR v sestavě MNF-I plnily úkoly spojené s poradenstvím při výuce a odbornou pomocí při obsluze a údržbě vojenské techniky iráckým vojákům“⁵.

I Afghánistán se stal dějištěm mnoha událostí, kterým byli čeští vojáci přítomni. Účast Čechů na misích v Afghánistánu začala roku 2002, kdy je AČR přítomna od 24.

³ Zdroj: Ministerstvo obrany ČR [online]. 2010 [cit. 2010-03-11]. MNF (I) - Multi-National Force - Iraq - česká účast do prosince 2008. Dostupné z WWW: <www.army.cz>

⁴ tamtéž

⁵ tamtéž

dubna 2002 do 28. ledna 2003 jakožto polní nemocnice pod záštitou mise ISAF (International Security Assistance Forces). Celkem se tohoto úkolu zhostilo 269 vojáků. „Úkolem kontingentu bylo především zdravotnické zabezpečení pro příslušníky mezinárodních sil ISAF a poskytování humanitární pomoci pro obyvatele Afghánistánu. Zdravotní péče místnímu obyvatelstvu byla realizována výjezdy mobilních týmů a činností dočasné ambulance, činností nemocničního jádra základny, výběrem a léčbou pacientů z jiných nemocničních zařízení a spoluprací s nemocničními zařízeními v Kábulu“⁶.

Od ledna do dubna 2008 je v zemi přítomno 11 příslušníků polního chirurgického týmu⁷.

V časovém rozmezí od března 2004 do března 2007 se čeští vojáci účastnili operace NATO ISAF-KAIA (ISAF - International Security Assistance Forces, KAIA - Kabul International Airport). V rámci rotace mnohonárodnostních sil na dobu čtyřech měsíců přebírají velení na kábulském mezinárodním letišti a stávají se „tzv. vedoucím národem (Lead nation) ve struktuře velitelství sil NATO na letišti v Kábulu“⁸. V historii AČR se pak jedná vůbec o první působení naší armády v úloze vedoucího národa v operaci mnohonárodnostních sil v Afghánistánu⁹.

⁶ Zdroj: Ministerstvo obrany ČR [online]. 2010 [cit. 2010-03-11]. ISAF - mírová operace (nemocnice), od 24/4 2002 do 28/1 2003, Afghánistán, 269 příslušníků. Dostupné z WWW: <www.army.cz>

⁷ Zdroj: Ministerstvo obrany ČR [online]. 2010 [cit. 2010-03-11]. Historie zahraničních misí. Dostupné z WWW: <www.army.cz>

⁸ Zdroj: Ministerstvo obrany ČR [online]. 2010 [cit. 2010-03-11]. ISAF-KAIA. Dostupné z WWW: <www.army.cz>

⁹ tamtéž

3 - 8/2004 se 120 vojáků AČR účastnilo operace Trvalá svoboda (Enduring Freedom) - 2004¹⁰.

V roce 2006 v zemi působilo 120 vojáků pod záštitou operace NATO Trvalá svoboda (Enduring Freedom) - 2006. Jednalo se o Kontingent speciálních sil (KSS) AČR.

„Jeho úkolem bylo provádět speciální průzkum, úderné akce a další druhy speciálních operací na jihu země s cílem eliminovat aktivity nepřítele (především skupiny Talibanu a Al-Kajdy), a tím přispět k zabezpečení vnitřní bezpečnosti Afghánistánu. (...) Nasazení kontingentu do operace bylo v pořadí druhým bojovým nasazením v novodobé historii AČR a zároveň druhou bojovou operací příslušníků 601. skupiny speciálních sil z Prostějova“¹¹.

Od dubna 2007 do prosince 2008 se v Afghánistánu vystřídalo celkem 658 vojáků v rámci operace KAIA - ISAF (KAIA - Kabul International Airport, ISAF - International Security Assistance Forces). Jednalo se o polní nemocnici a chemický odřad, který byl v zemi nasazen na základě požadavku Velitelství spojeneckých sil v Evropě (ACOSHAP). Hlavní úkoly vojáků spočívaly v „poskytování zdravotnického zabezpečení vojákům Severoatlantické aliance, kteří působí v prostoru kábulského letiště (...) tranzitu pacientů (...), vytváření výjezdních týmů pro případ hromadných ztrát, (...), vykonávání preventivní a veterinární péče v prostoru odpovědnosti a podílení se na výchově a

¹⁰ Zdroj: Ministerstvo obrany ČR [online]. 2010 [cit. 2010-03-11]. Historie zahraničních misí. Dostupné z WWW: <www.army.cz>

¹¹ Zdroj: Ministerstvo obrany ČR [online]. 2010 [cit. 2010-03-11]. Operace Enduring Freedom (Trvalá svoboda) - 2006. Dostupné z WWW: <www.army.cz>

vzdělávání zdravotnického personálu afghánské armády a bezpečnostních sil¹².

Prozatím poslední misí AČR v této zemi byla operace Trvalá svoboda (Enduring Freedom) - 2008 - 2009, ve které se vystříдалo celkem 300 vojáků ve třech rotacích.

„Jejich působení v operaci bylo schváleno usnesením Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR č. 776 ze dne 30. dubna 2008 a usnesením Senátu Parlamentu ČR č. 383 ze dne 24. dubna 2008. (...) Úkolem kontingentu 601. skss bylo provádět speciální průzkum, úderné akce a další druhy speciálních operací převážně na jihu a jihovýchodě Afghánistánu s cílem eliminovat aktivity nepřítele a tím přispět k zajištění vnitřní bezpečnosti země. (...) Operace Trvalá svoboda je koordinována s operací ISAF a jejím cílem je eliminace teroristů a jejich podporovatelů na území Afghánistánu.“¹³.

Zahraniční mise v Aghánistánu se zúčastnili dva mí respondenti.

2.1.2. Typy misí AČR

a) *pozorovací mise* - slouží k monitorování a dohledu nad dodržováním ustanovení mírových ujednání a rezolucí OSN. Z vojenského hlediska nestranné postavení. Mají zpravidla dlouhodobý charakter a jsou složeny z malého počtu mezinárodních pozorovatelů.

¹² Zdroj: Ministerstvo obrany ČR [online]. 2010 [cit. 2010-03-11]. ISAF - Polní nemocnice a chemický odřad - do prosince 2008. Dostupné z WWW: <www.army.cz>

¹³ Zdroj: Ministerstvo obrany ČR [online]. 2010 [cit. 2010-03-11]. Operace Enduring Freedom (Trvalá svoboda). Dostupné z WWW: <www.army.cz>

Př.: united-nations iraq-kuwait observation milion 1991, Irák Kuwait, počet pozorovatelů celkem 1095¹⁴

b) *peacekeeping 1. generace* - operace, v nichž mezinárodní organizace vysílají síly mezi dvě a více znepřátelených stran v konfliktu. Tyto strany s rozmístěním sil a jejich mírovou misí musí souhlasit. Vynucovacími prvky v operacích peacekeepingu 1.generace je střežení separačních zón, chráněných prostorů a prevence projevů otevřených forem násilí. Jednotky jsou řízeny na úrovni národní linie - národní velení je tak při přijímání důležitých a zásadních rozhodnutí považováno za primární. Charakteristické zj. pro období v letech 1948 - 1990¹⁵.

Př.: UNFICYP (United nations peacekeeping force in Cyprus) - mírová mise na Kypru roku 1964 - měla zabránit násilí a krveprolití v zemi. Podle původních plánů měla na Kypru zůstat tři měsíce, přítomna je však dodnes¹⁶.

c) *peacekeeping 2. generace* - je spojován především s obdobím 1990 - 1995. Většina misí slouží k „nevojenským“ účelům. Tzn.: nese aspekty civilní mise a má řadu nevojenských funkcí - obnova civilní správy či ekonomická rekonstrukce. Mohou a často jsou vedeny jako operace k řešení konfliktu mezi státy nebo vnitrostátního konfliktu. Do této formy mise je zahrnuta široká škála aktérů (humanitární organizace, mezinárodní a nevládní organizace nebo mezinárodní finanční instituce). Tento nový

¹⁴ ZŮNA , Jaromír. NATO - operace na podporu míru. Brno : Vojenská akademie, 2002. 127 s

¹⁵ tamtéž

¹⁶ Zdroj: UNFICYP [online]. 2010 [cit. 2010-03-5]. History. Dostupné z WWW: <www.unficy.org>

postup OSN definitivně mění podobu zahraničních misí a znamená velké posílení složek v mírových operacích¹⁷.

d) *vynucovací akce* - „většinou představují mimořádný posun z hlediska přístupu, úsilí, doktríny a vojenské schopnosti od tradičního a na konsenzu zal. peacekeepingu OSN. Charakter vojenské činnosti je v těchto operacích v zásadě totožný s válkou“ (Zůna 2002: s.33). Dosavadní zkušenosti z války v Zálivu, nepokojích ve Rwandě, na Haity či v Albánii v posledních letech nepochybně prokazují fakt, že i s touto formou misí musí OSN počítat. „OSN v nich ale zpravidla sehrává jen minimální roli z hlediska kontroly průběhu operací. Pouze autorizuje použití sil a deleguje potřebné pravomoci“ (tamtéž).

	Název/typ operace	Počet vojáků	Období/místo
1.	Pouštní bouře/ osvobozující operace	200	1990 - 1991/Kuvajt
2.	UNGCI/ humanitární operace	320	1991 - 2003/Irák
3.	UNPROFOR/ mírová mise	2250	1992 - 1995/země býv. Jugoslávie
4.	UNCRO/ mírová mise	750	1995 - 1996/Chorvatsko
5.	UNTAES/ polní nemocnice	100	1996 - 1998/Chorvatsko
6.	IFOR, SFOR, SFORII/mír. mise	6300	1996 - 2001/Bosna a Hercegovina, Chorvatsko
7.	AFOR/polní nemocnice	100	1999/Albánie, Turecko
8.	KFOR/mírová mise	3070	1999-2002/Kosovo

¹⁷ ZŮNA , Jaromír. NATO - operace na podporu míru. Brno : Vojenská akademie, 2002. 127 s

9.	ESSENTIAL HARVEST/mírová mise	120	8 - 10/2001/Makedonie
10.	KFOR/Česko-slov.prapor	2400	2002 - 2005/Kosovo
11.	KFOR/brigáda a úkolové seskupení Střed	3070	Od 2005/Kosovo
12.	SFOR/Velitelství a civilní spolupráce	42	2002 - 2004/Bosna a Hercegovina
13.	Trvalá svoboda/protiteroristická operace	612	2002 - 2003/Kuvajt
14.	ISAF/mírová mise	269	2002 - 2003/Afghánistán
15.	ISAF/polní chirurgický tým	11	1-4/2003/Afghánistán
16.	IZ SFOR/polní nemocnice	526	4/2003 - 12/2003/Irák, Basra
17.	IZ SFOR (MNF-I)kontingent voj. policie	1273	2003 - 2006/Irák
18.	CONCORDIA/operace EU	2	4-12/2003/Makedonie
19.	ISAF EOD	350	2004 - 2007/Afghánistán
20.	TRVALÁ SVOBODA - 2004	120	3 - 8/2004/Afghánistán Afghánistán
21.	WINTER RACE humanitární operace NATO	29	Pákistán
22.	TRVALÁ SVOBODA - 2006 operace NATO	120	2006/Afghánistán
23.	ALTHEA/operace EU	400	2004 - 2008/Bosna a Hercegovina
24.	MNF I Operace koalice mnohonárodních sil	423	2004 - 2009/Irák
25.	KAIA-ISAF/polní nemocnice	658	2007-2008/Afghánistán
26.	Výcviková mise NATO v Iráku - NTM - I	4	ukončena 2009
27.	Mise ISAF Uruzgán	200	ukončena 2009

	Ochrana a obrana obvodu nizozemské základny Camp Hadrian		
28.	Operace Evropské unie "EUFOR" Čad	2	ukončena 2009
29.	AIR POLICING 2009	150	ukončena 2009/Litva
30.	TRVALÁ SVOBODA	300	2008-2009/Afghánistán

Tab. č. 1 - Kompletní přehled zahraničních misí AČR - stav k 1/2010

Zdroj: Ministerstvo obrany ČR [online]. 2010 [cit. 2010-03-7]. Historie zahraničních misí. Dostupné z WWW: <www.army.cz>

2.1.3. Válka v Perském zálivu

Válka v Zálivu (PGW = Persian Gulf War) začíná 2. srpna 1990, kdy irácká armáda pod velením Saddáma Husajna útočí na Kuvajt a následně ho obsazuje. OSN přijímá rezoluci a vyzývá Irák ke stažení vojsk. Během několika dní jsou ve Spojených státech amerických odveleni vojáci do operace s názvem „Pouštní štít“, jež má zabránit další expanzi Iráku. Tehdejší prezident USA George Bush v jednom ze svých projevů uvádí, že Irák svými tanky ohrožuje sousední Saúdskou Arábii. 16. - 17. ledna 1991 probíhají rozsáhlé letecké útoky na irácké ozbrojené síly a vzniká konflikt známý pod názvem operace „Pouštní bouře“. Válka v Perském zálivu končí 28. 2. 1991 osvobozením Kuvajtu. Poslední vojáci v ní nasazení se domů navrací 13. června 1991.

Důsledkem války v Zálivu byl nejen strmý nárůst cen ropy a velmi napjaté vztahy mezi USA a Irákem (které později vyvrcholily ve válku v Iráku), ale také syndrom zmiňovaný v následující části¹⁸.

¹⁸MURDICO, Suzanne J. The Gulf War [online]. New York : The Rosen Publishing Group, 2004 [cit. 2010-02-10]. Dostupné z WWW: <www.books.google.cz>

2.1.4. Válka v Iráku neboli Druhá válka v Zálivu

Válka v Iráku je doposud probíhající konflikt mezi koalicí vedenou Spojenými státy americkými a Irákem. Oficiálně začala invazí Spojenců do Iráku 20. 3. 2003. Kódovým označením se stal název „Operace Irácká svoboda“. Střet byl důsledkem dlouhodobých napjatých vztahů mezi oběma stranami a pokračováním Války v Zálivu (viz. 2.1.4.).

Jedním z podnětů konfliktu byl spor o tzv. bezletové zóny na jihu a severu země, které byly vytvořeny po PGW. Spor probíhal zj. mezi Irákem na jedné straně a USA, Spojeným královstvím a Francií na straně druhé. Irácká protiletadlová obrana zaměřovala americké a britské letouny. To vedlo k odvetným útokům¹⁹.

Devět měsíců po teroristických útocích v USA z 11. 9. 2001 zahájily Spojené státy americké operaci pod názvem Southern Focus. Cíl této operace byl jednoznačný: oslabit velitelskou strukturu Iráku. Tehdejší prezident USA George Bush ml. v průběhu let 2002 – 2003 vznesl požadavek k Iráku v podobě zničení údajných zbraní hromadného ničení²⁰.

1. května 2003 vyhlásil při večerním projevu G. Bush ukončení hlavních bojových operací, přestože některá ohniska bojů nebyla stále dobyta. Projev odstartoval útoky z irácké strany. V prosinci téhož roku byl zajat vůdce Iráčanů Saddám Husajn. Přestože v zemi vznikla po zajetí Husajna provizorní vláda, povstalecké nepokoje nabíraly na

¹⁹ Zdroj: KRUPAUEROVÁ, O.; POSPÍŠIL, P.; KANCLOVÁ, M. Páteční bombardování Iráku arabské země kritizují. Český rozhlas [online]. 17-02-2001, [cit. 2010-03-9]. Dostupný z WWW: <http://www.rozhlas.cz/zpravy/zahranici/_zprava/5021>.

²⁰ Zdroj: Global Security [online]. 27-04-2005 [cit. 2010-03-10]. Operation Southern Focus. Dostupné z WWW: <http://www.globalsecurity.org/military/ops/southern_focus.htm>

síle. Jejich centrem se stala Fallúdža a šíitské čtvrti ve městech od Bagdádu po Basru²¹.

Koncem roku 2004 vzrostly konflikty s povstaleckými skupinami. Ústřední postavou se tak stává jeden z jejich vůdců - Abú Músá Zarkáví. Povstalci, silně motivovaní nacionalismem a islámem, si postupně vytvořily pevnou základnu. Začaly propukát guerillové střety v jižních a centrálních provinciích Iráku. Došlo ke střetu ve dvou nejznámějších konfliktech - bitvě o Fallúdžu (4/2004 a 11/2004) a o Nadžáf (6/2004). Jak první bitva o Fallúdžu, tak bitva o Nadžáf skončila dočasným příměřím. Ten však dlouho nevydržel. Druhá bitva o Fallúdžu skončila vítězstvím na americké straně²².

31. ledna 2005 se uskutečnily volby, ze kterých vzešla dočasná irácká vláda. USA se připravovaly na stažení vojska. Bohužel došlo k obnovení bojů. Situace byla nestabilní. Útoky na koaliční jednotky sílily. Rozpoutala se občanská válka mezi šíity a sunnity. V květnu roku 2006 se vlády v zemi ujala stálá irácká vláda. V průběhu roku ovšem vzrůstaly další nepokoje. 30. prosince 2006 byl popraven Saddám Husajn za zločiny proti lidskosti²³.

V lednu 2007 rozhodl G. Bush o navýšení počtu amerických vojáků v zemi²⁴. 4. listopadu 2008 však

²¹ Zdroj: Bush makes historic speech aboard warship. CNN.com [online]. 01-05-2003, [cit. 2010-03-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.cnn.com/2003/US/05/01/bush.transcript/>>

²² Zdroj: Bbc.co.uk [online]. ? [cit. 2010-03-10]. Svět v roce 2004. Dostupné z WWW: <http://www.bbc.co.uk/czech/specials/208_world_2004/page2.shtml>

²³ Zdroj: SVATOŠ, J. Irák v područí občanské války. Fleš [online]. [cit. 2010-03-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.fles.wz.cz/index.php?id=251>>

²⁴ Zdroj: Lawmakers brace for showdown with Bush over Iraq. ABC News Online [online]. 10-01-2007, cit. 2010-03-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.abc.net.au/news/newsitems/200701/s1824182.htm>>.

v prezidentských volbách zvítězil demokratický kandidát Barack Obama. 20. ledna následujícího roku složil slavnostní přísahu a stal se 44. prezidentem USA. Už od začátku své kandidatury poukazoval na nutnost zklidnit situaci v Iráku²⁵.

V únoru 2009 vydal Barack Obama oficiální prohlášení, ve kterém předkládá plán „zodpovědného“ ukončení války. V projevu k vojákům 7. 4. 2009 pak zmiňuje časový plán, podle něhož by měla být hlavní vojenská mise v Iráku ukončena do 31. 8. 2010. Do konce roku 2011 by měly být staženy všechny jednotky z tohoto území. Po odchodu vojenských jednotek se prezident zavazuje následnou podporou země²⁶.

2.1.5. Válka v Afghánistánu od roku 2001 po současnost

Válka v Afghánistánu je dosud probíhající válečný konflikt mezi Spojenci NATO a teroristickými organizacemi (Al-Káida, Quetta Shura a ostatní stoupenci Talibanu). Zahájena byla 7. října 2001 Spojenými státy americkými za pomoci armády Velké Británie. Hlavním podnětem ze strany USA byly teroristické útoky na WTC a Pentagon. Cílem tohoto konfliktu je tedy boj proti terorismu. V současnosti se války účastní celkem 33 zemí na straně Spojenců s tím, že

²⁵ Zdroj: White House [online]. 2009 [cit. 2010-03-10]. Presidents. Dostupné z WWW: <<http://www.whitehouse.gov/about/presidents/barackobama>>

²⁶ Zdroj: White House [online]. 2009 [cit. 2010-03-05]. The Press Office. Dostupné z WWW: <www.whitehouse.gov>

největší počet vojáků mají USA (47 085) a Spojené království Velké Británie (9 500)²⁷.

První fáze války nesla název Operace trvalá svoboda (OEF - Operation Enduring Freedom) a měla za úkol vytěsnit teroristy z území Afghánistánu, které sloužilo jako základna pro organizování útoků. První fáze skončila úspěchem Koalice²⁸.

Krátce na to začaly narůstat útoky na příslušníky Mezinárodních bezpečnostních podpůrných sil (ISAF - International Security Assistance Force) v podobě sebevražedných atentátů. Tato zákeřná forma boje se pro stranu Talibanu stala charakteristickou. Pozornost Spojenců se soustředila především na dopadení Usamy Bin Ládina a dalších vysokých představitelů Al-Káidy s cílem postavit je před spravedlivý soud. Dalším úkolem bylo zničit celou organizaci Al-Káida a odtrinit talibanský režim, který se pro zmiňované uskupení stal doslova „živnou půdou“. Administrativa tehdejšího prezidenta USA George Bushe uvedla, že by se nemělo rozlišovat mezi teroristickými organizacemi a národy potažmo vládami, které takovéto formě boje dávají přednost. Reakcí OSN pak bylo zamítnutí invaze USA do Afghánistánu²⁹.

Druhá fáze války (ISAF) pak vznikla na základě ustanovení Rady bezpečnosti OSN vydaného koncem prosince 2001. Hlavním cílem bylo zabezpečit Kábul a okolní oblasti.

²⁷ Zdroj: Worldlingo [online]. ? [cit. 2010-03-09]. War In Afghanistan. Dostupné z WWW: <http://www.worldlingo.com/ma/enwiki/en/War_in_Afghanistan>

²⁸ Zdroj: tamtéž

²⁹ Zdroj: GRACE, R. The war in afghanistan that nagging evidentiary question [online]. 10-12-2009 [cit. 2010-03-09]. Law and Security Strategy. Dostupné z WWW: <<http://lawandsecurity.foreignpolicyblogs.com/2009/12/10/the-war-in-afghanistan-that-nagging-evidentiary-question/>>

Odpovědnost za tuto operaci roku 2003 přebírá NATO. Organizaci se podařilo na čas zbavit Taliban síly, ovšem ta se od té doby znovu formuje³⁰.

Od roku 2006 byl Aghánistán ohrožen prudce zvýšenou aktivitou Talibanu. Byl zaznamenán nárůst ilegální drogové produkce. Do konce roku 2008 se podařilo přerušit vazby Talibanu s Al-Káidou - podstatná většina členů odešla ze země³¹.

27. března 2009 prezident USA Barack Obama v jednom ze svých projevů hovořil o vyslání dalších 17 000 vojáků do Afghánistánu, kteří mají bojovat na jihu a východu země proti Talibanu a povstalcům u hranic. Hlavní důraz byl ale přesunut na výcvik a zvětšení afghánských obranných sil. Spojené státy se těmito kroky dodnes snaží přesunout zodpovědnost za bezpečnost v zemi do rukou afghánských „spojenců“³².

Do 23. července 2009 čítaly jednotky ISAF necelých 65 000 vojáků ze 42 zemí z toho amerických 29 950. Od roku 2002 až po současnost se z řad českých vojáků operace zúčastnilo celkem 1828 lidí³³.

Podle informací z projevu prezidenta dne 27. března 2009 mělo být na jaře 2010 v zemi rozmístěno dalších 4000 amerických vojáků, kteří se zapojí do tréninku afghánské policie a armády. Do konce roku 2011 chce USA vybudovat

³⁰ Zdroj: Wikipedia [online]. 2010, 10-03-2010 [cit. 2010-03-10]. War in Afghanistan (2001-present). Dostupné z WWW: <[http://en.wikipedia.org/wiki/War_in_Afghanistan_\(2001-present\)#cite_note-25](http://en.wikipedia.org/wiki/War_in_Afghanistan_(2001-present)#cite_note-25)>

³¹ Zdroj: tamtéž

³² Zdroj: White House [online]. 2009 [cit. 2010-03-06]. The Press Office. Dostupné z WWW: <www.whitehouse.gov>

³³ Zdroj: Ministerstvo obrany ČR [online]. 2010 [cit. 2010-03-7]. Historie zahraničních misí. Dostupné z WWW: <www.army.cz>

afghánskou armádu čítající 134 000 vojáků a 8 200 policistů³⁴.

1. prosince 2009 však Obama prohlásil, že má v úmyslu stupňovat vojenské zapojení USA v Afghánistánu nasazením dalších 30 000 vojáků po dobu šesti měsíců. Zároveň zmínil svou vizi, a to začít stahovat vojenské jednotky do osmnácti měsíců od tohoto data³⁵.

Na mezinárodní konferenci 26. ledna 2010 v Londýně se afghánský prezident Hamid Karzai zavázal k navázání mírových jednání s Talibanem³⁶.

2.1.6. Kulturní šok

Jak jsem naznačila v úvodu, prvotní myšlenkou předkládané práce byl právě výzkum kulturního šoku a jeho projevů u českých vojáků nasazených v cizí zemi.

Zájem o problematiku ve mně vzbudil fakt, že porovnávané kultury (česká/irácká/afghánská) jsou naprosto odlišné a také skutečnost, že zmiňovaným tématem se na území České republiky nezabývá příliš mnoho autorů. Vojáci pro mne vyšli jako ideální skupina k výzkumu z toho důvodu, že se střetávají s cizími kulturami v souvislosti s výkonem povolání celkem často. Vstup do vytyčené skupiny mi díky osobním kontaktům s některými respondenty nebyl větší překážkou. Další motivací pro mě byla i kniha Samuela Huntingтона - Střet civilizací. Hlavní téma díla naprosto koresponduje se skutečností, že právě vojáci jsou do jisté

³⁴ Zdroj: White House [online]. 2009 [cit. 2010-03-06]. The Press Office. Dostupné z WWW: <www.whitehouse.gov>

³⁵ Zdroj: Obama details Afghan war plan, troop increases. The Associated Press [online]. 01-12-2009, [cit. 2010-03-08]. Dostupný z WWW: <www.msnbc.msn.com>.

³⁶ Zdroj: AZIAKOU , G. UN chief names new envoy to Afghanistan[online]. 27-01-2010, ?, [cit. 2010-03-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.google.com/hostednews>>

míry nástrojem při řešení mezikulturních konfliktů a tyto události sledují z bezprostřední blízkosti. Téma kulturních střetů se dnes stává velmi diskutovaným a stále více aktuálním. A právě při vzájemném kontaktu jednotlivých kultur může v určitých situacích dojít k tzv. kulturnímu šoku.

Kulturní šok je pojmenování pro pocity jisté dezorientace při bezprostředním kontaktu s doposud neznámým kulturním prostředím. Jedná se o otřes na úrovni psychické i sociální. Nejčastěji je „způsobený překvapivým, nečekaným nebo neuvěřitelným zjištěním, jež bylo vyvoláno bezprostředním kontaktem jednotlivce, sociální skupiny nebo celé společnosti s cizí, neznámou, dosud neautorizovanou (vnitřně nepřijatou) kulturou. (...) Kulturní šok vytváří předpoklady pro kvalitativně nové hodnocení vlastní sociokulturní reality v kontrastu právě k cizí kultuře. Pod vlivem kulturního šoku může dojít i k prohloubení identifikace jednotlivců či skupin s hodnotami, normami, idejemi a vzory chování vlastní společnosti(...)“ (Patočka, Heřmanová 2008: s. 48).

Zmiňovaný šok má tři fáze:

V *první fázi* pocítujeme nadšení z nově objevené kultury. V porovnání s naší vlastní kulturou nám přijde vše zajímavé, barevné a fantastické. Domorodci se nám zdají otevření, sympatičtí a mnohem více srdečnější než všichni „studení“ lidé doma³⁷.

Druhá fáze - „vystřízlivění“ se vyznačuje pocity frustrace a deprese. V podstatě začnete vnímat danou kulturu z naprosto opačného pohledu než ve fázi první.

³⁷ Zdroj: Arthur, N.: Counseling International Students : clients from Around the World, 2004, s. 21 - 24, Springer

Zvyky budete najednou považovat za cizí, na místní budeme nahlížet jako na studené, záludné a nepřátelské osoby. Najednou si uvědomíme, že je nám příliš velká zima nebo horko, ulice se změní v přeplněná, hlučná a špinavá místa. V průběhu této fáze se slabší jedinci začínají pomalu uzavírat do sebe, propadají depresi a plánují nejrychlejší možný návrat do vlasti. Nastupuje období psychické krize, jejíž forma je odvislá od povahy jedince³⁸.

Bruno: „Jsou to úlisný zmetci, co se tak chovaj, jen aby něco dostali...přitom za rohem tě klidně zabijou“³⁹.

Ve třetí fázi začínáme objevovat kulturu takovou, jaká opravdu je. Přicházíme na to, že vše funguje, i když poněkud jinak než doma. Pomalu se nové kultuře přizpůsobujeme.

Ovšem v této chvíli není kulturnímu šoku zdaleka konec. Po návratu do vlasti ho jedinec často prožívá znovu – tentokrát ale v opačném postavení. Vlastní kulturní zvyky se nám ze zdánlivě nepochopitelných důvodů zdají být nesmyslné a naopak kultura, kterou jsme opustili, nám chybí. Tímto procesem můžeme po návratu projít několikrát. Doba „rekonvalescence“ pak opět záleží na povaze a zkušenostech jedince⁴⁰.

Hugo: „Po návratu ssem si dal tak týden, kdy jsem se zavřel v bytě. (pauza) Nevycházel jsem a dával si

³⁸ Zdroj: tamtéž

³⁹ Respondent Bruno popsal pocity k místním po několikátýdenním pobytu na misi v Afghánistánu.

⁴⁰ Zdroj: Arthur, N.: Counseling Internationals Students : clients from Around the World, 2004, s. 21 – 24, Springer

dohromady svoje hodnoty. Přemítal. ... Urovnával jsem si myšlenky. .. Po tom týdnu jsem pak neměl žádný větší problémy"⁴¹.

2.1.7. Syndrom války v Perském zálivu

Syndrom války v Perském zálivu (Gulf War Syndrome = GWS) je pojmenování pro variabilní kombinaci fyzických a psychických příznaků objevujících se u veteránů z války v Perském zálivu.

PGW se zúčastnilo několik desítek tisíc zdravých vojáků především z USA, Kanady, Velké Británie a Austrálie. Následně se objevily zprávy o nevysvětlitelných zdravotních problémech, které byly trvalé a stále se zhoršovaly. Tyto příznaky se objevily i u vojáků nasazených v PGW z jiných zemí (Haley 2003). Vojáci byli často vystaveni extrémně vysokým teplotám, písečným bouřím, nebezpečným chemickým látkám, extrémním stresovým situacím a účinkům látky pyridostigminu bromidu - PB.

PB je látka nejčastěji se vyskytující v podobě bílých tobolek, jež byla v průběhu PGW podávána vojákům jako ochrana před expozicí nervově paralytických látek, zj. před účinky nervového plynu sarinu (poprvé užit v irácko-iránském konfliktu r. 1980). Vojáci měli nařízeno užívat 30mg tabletu PB třikrát denně v 8 hodinových intervalech.

Nejčastěji uváděnými příznaky jsou nevysvětlitelné zdravotní problémy - bolesti hlavy, chronická a svalová únava, respirační potíže, bolesti kloubů a svalů, poruchy spánku, změny vidění, snížená srdeční frekvence, ztráta koncentrace či paměti nebo kožní vyrážky.

⁴¹ Respondent Hugo hovoří o vlastním způsobu vyrovnání se s novými zážitky v cizí zemi - kultuře. Absolvoval misi v Iráku, ve které působil jako „padre“ - vojenský kaplan.

Z přibližně 700 000 amerických vojáků, kteří se zúčastnili války v Perském zálivu bylo 21% (až 250 000 vojáků) oficiálně prohlášeno za invalidní, postižené a s poruchami spojenými s výkonem povolání. GWS se nejprve připisoval post-traumatickým stresovým poruchám, nicméně psychiatrické výzkumy tuto hypotézu vyvracejí. Starší spisy popisují GWS dokonce jako „neidentifikovatelnou“ nemoc. Výzkumy s konečnou platností prokázaly, že nemoc syndrom války v Perském zálivu je skutečná a má vážné a trvalé následky⁴².

Bohužel podobné zdravotní potíže hrozí i americkým vojákům nasazeným současně v Iráku. Hlavním důvodem by mohlo být spalování odpadu, ke kterému dochází na amerických základnách. Někteří z vojáků si už dnes stěžují na podobné problémy, jako měli vojáci před sedmnácti lety⁴³.

U českých vojáků prozatím nebyly žádné příznaky GWS zaznamenány.

⁴² FULCO, C.E.; LIVERMAN, C.T.; SOX, H.C. Gulf War and Health - Vol.1 : Depleted Uranium, Sarin, Pyridostigmin Bromide, Vaccines [online]. Washington D.C. : National Academy Press, 2000 [cit. 2010-02-9]. Dostupné z WWW: <www.books.google.cz>

⁴³ Novinky.CZ [online]. 16.12. 2008 [cit. 2010-03-25]. Syndrom války v zálivu hrozí i americkým vojákům nasazeným v Iráku. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/156853-syndrom-valky-v-zalivu-hrozi-i-americkym-vojakum-nasazenym-v-iraku.html>>

<u>Symptomy nebo diagnózy</u>	<u>Procentuální zastoupení (%)</u>
Únava	20,5
Kožní vyrážka	18,4
Bolest hlavy	18,0
Bolest svalů a kloubů	16,8
Ztráta paměti	14,0
Dušnost	7,9
Poruchy spánku	5,9
Průjem a jiné gastrointestinální příznaky	4,6
Bolest na hrudi	3,5
Žádné stížnosti	12,3

Tab. č. 2 - Nejčastější symptomy a diagnózy mezi 53 835 válečnými účastníky v VA registru (1992 - 1997)

Zdroj: Fulco, C.E., Liverman, C.T., Sox, H.C.: 2000: s. 42

2.1.8. PSP - posttraumatická stresová porucha

Stejně tak jako GWS, tak i PSP neboli *posttraumatická stresová porucha* (někdy uváděno jako PTSS - posttraumatický stresový syndrom, v angl. PTSD - posttraumatic stress disorder) velmi úzce souvisí s tématem práce. O tom do jaké míry se po příjezdu z mise projevoval u českých vojáků, pojednávám v empirické části. Na tomto místě podávám pouze stručný nástin podstaty jevu.

PSP je reakcí na závažnou formu stresu, který vzniká při prožitku určité traumatické události. Jedná se tedy o duševní poruchu, vznikající při prožití neočekávaných či náhlých událostí. Může k ní dojít jak při osobním ohrožení, tak při ohrožení velmi blízkých osob nebo v důsledku změn v interpersonálních vztazích. Postižený jedinec se k této události často zpětně vrací ve snech a myšlenkách.

V určitých případech je popisován i strach z návratu na místo, kde k zážitku došlo.

V případě PSP můžeme hovořit o selhání schopnosti jedince začlenit traumatický zážitek mezi normální běžné životní situace.

PSP se projevuje poruchami spánku, osobní nejistotou, depresemi, poruchami soustředění, ojediněle i agorafobií, případně vznikem různých druhů závislostí⁴⁴.

K projevům tohoto syndromu bychom mohli přiřadit i příznaky melancholie. Podle nedávných výzkumů na americké základně ve státě Ohio odborníci zjistili, že vojáci nasazení v Afghánistánu a Iráku trpí čím dál častěji výskytem této formy deprese.

Melancholie je nespecifická deprese, charakterizovaná nízkou úrovní nadšení a horlivosti pro aktivitu⁴⁵.

„Podle Galéna (131-201 našeho letopočtu) se melancholie projevovala strachem, skleslou náladou, nespokojeností se životem a nenávisť vůči všem lidem. O několik set let později Aurelianus ve svých spisech zdůraznil možnost sebevraždy a výskytu psychotických příznaků při depresi. Prvním anglicky psaným textem,

⁴⁴ Zdroj: KINCHIN, D. Post Traumatic Stress Disorder: The Invisible Injury [online]. Oxfordshire, UK : Success Unlimited, 2004 [cit. 2010-03-11]. What is Post Traumatic Stress Disorder?, s. 1-20 . Dostupné z WWW:<http://books.google.cz/books?id=NI928UA0TJgC&printsec=frontcover&source=gbs_navlinks_s#v=onepage&q=&f=false>

⁴⁵ Zdroj: Postgraduální medicína. ZDN [online]. 04.02. 2005 [cit. 2010-03-25]. Deprese a její léčba. Dostupné z WWW:<<http://www.zdn.cz/clanek/postgradualni-medicina/deprese-a-jeji-lecba-165280>>

zabývající se depresí, byl spis Roberta Burtona „Anatomy of Melancholy“, publikovaný v roce 1621“⁴⁶.

„Výzkumníci na letecké základně Wright Patterson v americkém státě Ohio včera zveřejnili výzkumnou zprávu v časopise s názvem *American journal of public health*. V této zprávě se uvádí, že po výzkumu 40ti tisíc amerických vojáků v Iráku a Afghánistánu trpělo 6% vojáků a 16% vojaček melancholií. Tito lidé neměli podobné symptomy před návštěvou Iráku nebo Afghánistánu“⁴⁷.

2.1.9. Střet civilizací dle Samuela Huntingtona

Ať už chceme či nikoliv, k současnému obrazu mezinárodních vztahů patří i jistá forma střetu kultur. Rozhodla jsem se do práce zařadit toto téma, protože si myslím, že v současnosti se množí válečné konflikty, ve kterých hrají hlavní roli „západní“ a muslimské země a s nimi neodmyslitelně spjaté charakteristické kulturní rysy. Tyto rysy jsou ve zmiňovaných příkladech zásadně odlišné a možná právě proto nás nutí k zamyšlení nad tím, zda právě kultura je příčinou těchto střetů. Protože tato problematika úzce souvisí s tématem předkládané bakalářské práce, rozhodla jsem se jí věnovat pozornost.

Situace, ve kterých dochází ke střetům zejména západní a islámské civilizace, se stávají čím dál více aktuální. Tomu dává za pravdu střet amerických a spojeneckých vojsk s muslimy v Iráku a Afghánistánu, jednotlivé útoky muslimů na

⁴⁶ tamtéž

⁴⁷ Zdroj: CRI online [online]. 2009-12-30 [cit. 2010-03-25]. *Vojáci v Iráku a Afghánistánu trpí rizikem melancholie*. Dostupné z WWW: <<http://czech.cri.cn/221/2009/12/30/1s103907.htm>>

západní civilizaci jako např. nálet letadel na WTC (World Trade Center - Světové obchodní centrum) či Pentagon v USA roku 2001 nebo teroristické útoky v Madridu (2004) či Londýně (2005). Na druhou stranu jsou však známy i útoky Západu na Východ - např. letecký útok NATO na srbské cíle 24. března 1999, který byl sice veden z humanitárních důvodů, ovšem i tak si vysloužil vlnu kritiky z řad mnoha států, mezi nimiž byla i Česká republika. Útoky nastartovaly jedny z nejkrvavějších vojenských dějin v novodobé historii - válku v Kosovu. Rusko následkem této akce považovalo NATO za nedůvěryhodného partnera a přiklonilo se na stranu Jugoslávie⁴⁸. Dnes je Kosovo samostatným demokratickým státem (vznik 17. února 2008).

Z výše zmiňovaných důvodů jsem se rozhodla zahrnout do práce i jedno z nejznámějších a nejkontroverznějších děl Samuela Huntingtona - knihu *Střet civilizací* (1996) a zároveň názory některých jeho kritiků.

Stěžejním tématem knihy je vývoj politiky po studené válce a následné uspořádání světa. Dle autora se po studené válce přestala globální politika určovat podle států či ideologie. Hlavním kritériem pro definici se stala kulturní identita. Ideologické, politické i ekonomické rozdíly se staví na okraj a význam nabírají rozdíly kulturní.

„V tomto novém světě je lokální politika politikou etnicity, globální politika politikou civilizací“ (Huntington 1996: s. 15).

„Soupeření mocí vystřídal střet civilizací“ (tamtéž).

⁴⁸ Zdroj: Kosovo Focus on Human Rights [online] [cit. 2010-03-10]. KOSOVO WAR CRIMES CHRONOLOGY. Dostupné z WWW: <<http://www.hrw.org/legacy/campaigns/kosovo98/timeline.shtml>>

Svět již není rozdělen na tři hlavní bloky, nýbrž na sedm bloků dle základních civilizací: čínský, japonský, hinduistický, islámský, západní, latinskoamerický a africký. V některých případech je mezi ně řazen i pravoslavný civilizační okruh.

Podle Huntingtona od 20. stol. relativně upadá moc západu a přesouvá se na asijský kontinent. Mezi civilizacemi tak dochází k rovnováze. Nastává konec nadvlády západní civilizace - pomalu, ale jistě dochází k jejímu oslabení a právě tento obrat dává za vznik důležitému jevu. Ostatní nezápadní kultury se navrací k tradičním hodnotám. Tento proces se projevuje náboženským a kulturním oživením především v Asii a islámských zemích (Huntington 1996: s.75). Protože se mí respondenti setkávali nejvíce s muslimskou kulturou, zaměřím se dále pouze na ni.

K oživení islámu dochází zj. v 90. letech a znamená přímé potvrzení nezávislosti na Západu. Muslimové zavrhnou západní hodnoty a zdůrazňují nadřazenost vlastní kultury. Za důkaz nadřazenosti pak mnozí považují rozsáhlé ropné bohatství. I to sehrálo, a dodnes sehrává, velkou roli v mezinárodních vztazích (ve vztahu Západ - islámské země). Mnohdy bylo i jednou z příčin později vleklých mezinárodních sporů a vojenských operací (viz. válka v Iráku).

Zdrojem všeho jednání islámské civilizace se však stává náboženství. Velký důraz je kladen na islámské hodnoty a zvyky a jejich následné prosazování ve veřejné sféře (Huntington 1996: s. 107).

„Zdroje konfliktu tak tkví v zásadních rozdílech ve společnosti a kultuře“ (Huntington 1996: s. 232).

Podle autora narůstají od 90. let intercivilizační spory obecně. Pravděpodobnost střetu mezi určitými civilizacemi je větší než mezi jinými. Jak na regionální tak na globální úrovni, jsou k násilným střetům více náchylné země islámské. Za hlavní příčiny v globální rovině považuje americký teoretik západní aroganci a islámskou netoleranci (Huntington 1996: s. 183).

Postoj muslimů k západní civilizaci je charakteristický také zdůrazňováním nadřazenosti nad Západem a jeho zavrhování kvůli materialismu, údajně zkažené a nemorální kultuře a bezbožnosti. Jak již bylo zmíněno, postavení západní civilizace upadá a s tím vzniká rozpor mezi snahou šířit západní kulturu jako univerzální a schopností tak činit. Protože však dochází ke změně rovnováhy mocí mezi civilizacemi, je prosazování hodnot západní civilizace čím dál tím více obtížnější.

Nejčastěji vznikají konflikty na hranicích muslimské a nemuslimské civilizace. Na globální úrovni se jedná o konflikty mezi hlavními státy různých civilizací. Spory, v nichž byli nebo jsou nasazeni mí respondenti, jsou pak zastoupením kombinací obou příkladů (Huntington 1996, s. 318).

Opakuji, že klíčovou roli hraje ve zmiňovaných sporech náboženství. Nejvíce dochází k rozporům mezi křesťany a muslimy. Příčinou je samotná povaha obou náboženství. Islám a křesťanství jsou hlavní monoteistická náboženství a svět proto rozdělují na skupiny „my“ a „oni“. Jsou ale zároveň univerzalistická – takže každé z nich se prezentuje jako jediná správná víra. Podstatou konfliktů je zřejmě otázka: „Kdo bude koho ovládat?“ (Huntington 1996, s. 216).

2.1.10. Huntingtonovi kritici

Svým dosud nevídaným a kontroverzním dílem položil Huntington základy k pomyslné názorové válce, jež se po vydání *Střetu civilizací* rozhořela. Na tomto místě bych chtěla uvést názory tří z jeho kritiků, jejichž teorie mne do jisté míry také upoutaly.

Přední místo v zástupu Huntingtonových oponentů neodmyslitelně patří *Edwardu Wadiemu Saidovi*. Ke *Střetu civilizací* Said uvedl:

„Personifikace obrovských entit nazývaných Západ a islám je unáhleně popsána, jako kdyby neobyčejně komplikované pojmy, jako identita a kultura, existovaly ve světě kreslených pohádek, kde se bez milosti řežou Pepeť námořník a Pluto“⁴⁹.

Americký literární historik a komparatista palestinského původu ve svém stěžejním díle *Orientalismus* (1987) pak upozorňuje na to, že Západ si po staletí konstruuje Orient ve vztahu k sobě jako něco nepříjemně cizího, odlišného, exotického, do jisté míry i pasivního a zaostalého a stejné představy poté doprovázejí i obraz jeho obyvatel⁵⁰.

Podle amerikanistky Hany Ulmanové však Said na druhé straně opomíjí některá podstatná fakta - např. rozlohu a vliv Osmanské říše a s ní spojené orientalisty maďarského původu, ignoruje roli, kterou mezi Východem a Západem

⁴⁹ Zdroj: KADLECOVÁ, K. Samuel Huntington. Reflex [online]. 15-01-2009, 02-2009, [cit. 2010-03-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.reflex.cz/Clanek34713.html>>

⁵⁰ Zdroj: ULMANOVÁ, H. Born to Anthropology [online]. 09-12-2008 [cit. 2010-03-11]. Edward Said - Orientalismus: západní koncepce Orientu. Dostupné z WWW: <<http://borntoanthropology.blog.cz/0812/edward-said-orientalismus-zapadni-koncepce-orientu>>

sehráli Židé a u části Arabů pak skrze preference představ vzbudil matoucí a neplodnou sebelítost. V neposlední řadě Ulmanová autorovi vytýká opomenutí významného faktu náboženství⁵¹.

Další z Huntingtonových kritiků je *Francis Fukuyama* – americký spisovatel a filosof japonského původu. Základní myšlenkou jeho významné knihy *Konec dějin a poslední člověk* (1993) je oproti Huntingtonovu přesvědčení ta, že lidstvo se nachází na samém konci dějin v důsledku liberální demokracie jakožto nejlepšího politického zřízení. Přestože kritizoval Huntingtona i on sám byl kritizován.

Za nejvýznamnějšího oponenta Fukuyamy se dá považovat Jacques Derrida, který ve své knize *Specters of Marx: The State of the Debt, the Work of Mourning, and the New International* (1994) kritizuje představu japonského filosofa o nadvládě jakožto ideální formy politického zřízení. Podle Derridy nemůže být konec dějin zároveň koncem ideologie komunismu a marxismu⁵².

Dle významného českého islamisty *Luboše Kropáčka* pak Huntington pozapomíná na skutečnost, že vztahy mezi Evropou a jejími islámskými sousedy neměly vždy konfrontační charakter, ale zajisté přinášely i mnohá vzájemná

⁵¹ tamtéž

⁵² Zdroj: LINHART, K. Francis Fukuyama a Samuel Huntington : (Konec dějin nebo střet civilizací?) [online]. Brno, 2009. 68 s. Diplomová práce. Masarykova Univerzita Brno. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/74815/ff_m/>.

obohacení. Dále Kropáček poukazuje na častý koloniální pohled Huntingtona (označení „The West and the rest“)⁵³.

Jen tato malá ukázka názorů Huntingtonových „protivníků“ dostatečně prokazuje fakt, že jeho dílo ve své kontroverznosti předčilo mnohé a přinejmenším vyvolalo debatu. Americký politický teoretik především mistrně poukázal na problém, jenž bude inspirací k diskusi ještě mnoho let po jeho smrti. I proto jsem považovala za správné zmínit se touto formou o jeho „bestselleru“.

⁵³ Zdroj: KADLECOVÁ, K. . Samuel Huntington. Reflex [online]. 15-01-2009, 02-2009, [cit. 2010-03-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.reflex.cz/Clanek34713.html>>

3. Metodologie

V této části představím hlavní výzkumný problém, základní výzkumné otázky a výzkumnou strategii. V neposlední řadě pak uvedu důvody pro výběr tématu. Cílem kapitoly je popsat výzkumný postup při sběru a následném zpracování dat.

3.1. Výzkumný problém a volba tématu

Hlavní otázka, na níž se v práci snažím najít odpověď, původně zněla: „Projevuje se u českých vojáků kulturní šok, a jakou roli hraje v dopadech na osobní život navrátilivších se lidí kultura dané země či rozdílnost kultur obecně?“. V průběhu výzkumu jsem však dospěla k výsledku, že vojáci kulturním šokem příliš netrpí, protože naprostou většinu času trávili na české základně. S místními sice byly v kontaktu každý den, ale až na výjimky většinou jen v rámci pracovní rutiny (např. prohledávání dopravních prostředků a osob, kvůli výbušnínám). Na bližší seznamování s kulturou nebyl prostor. Jak se ukázalo, větším problémem je pro účastníky mise návrat do své původní společnosti. To souvisí se skutečností, že příslušníci AČR jsou často několik měsíců „uzavřeni“ v omezeném prostoru se stejnými lidmi.

Evžen: „...jako pozorovatelné se jeví stav vojáků po návratu, kdy mnozí po určitou dobu po návratu nechápou jakými (‘) „triviálními“ problémy běžní lidi tady v Česku žijí. (pauza) Myslím si, že hlavní příčinou je diskomfort vojáků v misi .. ztráta soukromí, ztráta běžných rodinných kontaktů, těžká služba, a taky podnebí a tak dál ... tedy omezení životních priorit na ty základní - najíst, vyspat a nějak relaxovat. Tadyty

*obtíže vojáků však spontánně mizí nejpozději do jednoho měsíce po návratu*⁵⁴.

Téma práce jsem zvolila především z toho důvodu, že i můj rodinný příslušník absolvoval jednu ze zmiňovaných misí a mohla jsem tak sledovat jeho reakce na proběhlé události téměř z bezprostřední blízkosti. Dalším motivem pro výzkum byl v současné době velmi diskutovaný střet kultur obecně.

V rozhodnutí mě podpořil i fakt nedostatku zdrojů, které by se věnovaly problematice zpětného začleňování českých vojáků do běžného života a zároveň problematice účasti Čechů v novodobých konfliktech na území Blízkého Východu.

Nemohu tedy opomenout to, že na poli české literatury a dostupných výzkumných prací je mému tématu věnováno nemnoho pozornosti. Uvědomuji si proto nedostatek zdrojů, který se snažím kompenzovat tituly zahraničními. Ty se ale věnují problémům nejvíce amerických vojáků, které se nedají plně srovnat s problémy vojáků našich.

Za zmínku však nepochybně stojí dílo předních českých reportérů Michala Kubala, Barbory Šámalové a Františka Šulce - Válka o Irák očima tří českých reportérů. Tato kniha je svědeckou výpovědí zmíněných novinářů o aktuálním dění v průběhu ozbrojených konfliktů v Iráku. Sami reportéři absolvovali několikaměsíční pobyt mezi vojáky odloučenými od domova. Kniha, která je vedena formou deníkových zápisků, nám dnes slouží jako důležitý obraz skutečné války a prožitků s ní spojených.

⁵⁴ Respondent Evžen v doplňujícím dotazníku popisuje problémy českých vojáků po návratu z misí. Na misích v Iráku působil jako armádní psycholog.

Důležitým zdrojem informací mi pak byly i internetové servery a články. Plně si uvědomuji jejich převahu nad zdroji v knižní formě, ovšem na svou obhajobu musím uvést, že při zpracování témat, které jakkoliv souvisí s probíhajícími válečnými konflikty, je nutné být co nejvíce aktuální. A právě internet spolu s ostatními médii nám tuto službu poskytuje. Velmi mi pomohly např. přepisy projevů prezidenta USA Baracka Obamy aktuálně zveřejněné na stránkách Bílého domu⁵⁵.

3.2. Cíle výzkumu

Cílem předkládané práce je podat výsledky výzkumu v oblasti osobního života vojáků - absolventů mírových či bojových misí na Blízkém Východě a ve Střední Asii. Pozornost věnuji i otázce, zda si aktéři uvědomují rozdílnost kultur - kultury vlastní (v našem případě české) a kultury země, do které byli odveleni a zda má tento rozdíl případný vliv na jejich běžný život po návratu do vlasti. Otázkou také zůstává, jak moc velkou roli hrají při pobytu v zahraničí extrémní podmínky, kterými si mnozí respondenti prošli.

3.3. Metoda výzkumu

V souvislosti se situací na poli výzkumů v oblasti zahraničních misí jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu. Ten byl realizován od srpna do října roku 2009. V tomto období jsem prováděla zpočátku strukturované, později polostrukturované rozhovory s respondenty na téma kulturního šoku a zpětného začlenění vojáku nasazených v mírových a bojových misích v Afghánistánu a Iráku.

⁵⁵ Zdroj: White House [online]. 2009. The Press Office. Dostupné z WWW: <www.whitehouse.gov>

Dalším doplňujícím způsobem získávání dat byly dotazníky. Ty obsahovaly přibližně 30 otázek, které korespondovaly s doposud získanými informacemi od jednotlivých respondentů. Tuto doplňující kvantitativní formu výzkumu jsem byla donucena zvolit z prostého důvodu a to takového, že během šetření někteří z respondentů odjeli na další mise a doplňující dotazníky zasílané prostřednictvím e-mailu byly jedinou možnou formou komunikace s nimi.

Protože však většina výzkumu odpovídala formě kvalitativního šetření, obracím svou pozornost zpět k němu.

Kvalitativní výzkum je „jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace“ (Strauss, Corbinová 1999: 10).

Definice kvalitativního výzkumu dle předního metodologa Creswella je následující:

Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách (Hendl 2005: s. 50).

Podle Strausse a Corbinové nabízí kvalitativní výzkum příležitost „odhalit podstatu něčích zkušeností s určitým jevem“ (Strauss, Corbinová 1999: s. 10) a užíváme ji k „odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme“ (Strauss, Corbinová 1999: s. 11).

Obecně nám kvalitativní metody výzkumu umožňují „zprostředkování hlubšího porozumění společenským fenoménům“ (Silverman 2005: s. 20).

Dá se říci, že kvalitativní výzkum má možnost proniknout hlouběji do dané problematiky a právě tato skutečnost dává získaným závěrům větší platnost. Oproti kvantitativnímu šetření však tento způsob výzkumu nepodává naprosto přesné výsledky a to z toho důvodu, že analýza získaných dat nepodléhá pevně určené standardizaci. Kvalitativní výzkum postupuje induktivní metodou od konkrétních případů k jejich celkovému zobecnění.

3.4. Výběr respondentů

Při výběru respondentů jsem postupovala metodou „sněhové koule“ neboli „snowball sampling“.

Tato metoda odkazuje k akumulaci kontaktů získaných od doposud známých a lokalizovaných subjektů. Používá se zejména při výzkumu těžko dostupných až uzavřených skupin jako např. nelegálních přistěhovalců (Babbie 2009: s. 193). Základem snowball sampling je tedy nabalování kontaktů od prvního informanta.

Prvním kontaktem mi byla švagrová, příslušnice armády ČR, absolventka mírové mise v Iráku roku 2007. Od ní jsem následně získala doporučení na vojenského kaplana a zároveň účastníka několika misí. Postupně se tyto kontakty rozšiřovaly.

Výzkumu se zúčastnilo celkem osm osob, z nichž byly dvě ženy. Všichni respondenti se pohybovali v rozmezí od 23 do 43 let a dodnes jsou nebo dříve byli příslušníky 131. smíšeného dělostřeleckého oddílu v Pardubicích. Protože se jedná o jistým způsobem důvěrné téma (a to jak v oblasti osobního života jednotlivců, tak v souvislosti s charakterem povolání), bylo zpočátku velmi těžké získat

si u dotazovaných důvěru. Všechny rozhovory proběhly bez výjimky u dotazovaných doma a trvaly od třiceti minut do dvou hodin. Mezi uskutečněním prvního (3. 8. 2009) a posledního rozhovoru (27. 10. 2009) uběhly necelé tři měsíce. Rozhovory byly zpočátku kompletně zaznamenávány na diktafon, později mi k orientaci sloužily pouze poznámky během nich. Před každým rozhovorem byl respondent seznámen s účelem výzkumu a výzkumnými podmínkami. V souvislosti se zachováním anonymity byli všichni účastníci seznámeni s etickými principy výzkumu a ujištěni, že se všemi získanými daty bude zacházeno takovým způsobem, aby následně nikdo ze zúčastněných nemohl být blíže identifikován.

V rozhovorech jsem se nejvíce soustředila na informace, jež byly spojeny s reflexí zejména kulturních a sociálních aspektů zahraniční mise. Dále pak na to, jak tyto aspekty ovlivnili účastníky do budoucna a zda si jsou tohoto vlivu vědomi oni sami. Velmi důležité pro mne byly i informace ze života respondentů před absolvováním mise a také to, zda se na misi připravovali nejen v rámci povinných seminářů v zaměstnání, ale i individuálně (tím myslím např. zjišťování informací o dané zemi či kultuře, učení se tamějšímu jazyku apod.).

Jako velmi přínosnou hodnotím zvolenou metodu interview, při níž má tazatel možnost okamžité reakce na respondentovy výpovědi a může tak rozvíjet témata více do hloubky. Přičemž některá témata tazatele nemuseli při plánování rozhovoru vůbec napadnout. Výsledkem je pak získání velmi cenných informací. Další výhodou zmiňované metody je ta, že „lze přezkoušet, zda dotazovaný jednotlivým otázkám rozuměl; dotazovaný může samostatně navrhnout možné vztahy a souvislosti a je možné tematizovat konkrétní podmínky situace dotazovaného“ (Hendl 2005: s. 166).

3.5. Výzkumné otázky

Výzkumné otázky vycházejí z výše uváděné teoretické části práce. Jak uvádí Miovský, výzkumné otázky považujeme v kvalitativním výzkumu za určitý ekvivalent výzkumných hypotéz při výzkumu kvantitativním. „Zatímco však výzkumné hypotézy testujeme, při aplikaci kvalitativního přístupu naproti tomu odpovídáme na otázky, neboť žádné hypotézy testovat kvalitativními metodami samozřejmě nelze“ (Miovský 2006: s. 88)

Pro lepší přiblížení proběhlého výzkumu stručně popisuji rámec rozhovorů. Ty jsem se u všech respondentů snažila udržet ve stejné podobě - celkem ve třech „fázích“, které popisuji níže.

1) Otázky týkající se profesního života respondentů obecně. Cílem této skupiny otázek bylo zjistit okolnosti, jež vedly respondenta k výběru povolání a současný průběh profesního života. Odpovídání na tyto otázky nečinilo dotazovaným žádné problémy.

2) Otázky související s problematikou zahraničních misí obecně. Cílem této skupiny otázek bylo zjistit okolnosti, jež vedly respondenta k výběru povolání a současný průběh profesního života. Odpovídání na tyto otázky nečinilo dotazovaným žádné problémy.

3) Otázky vztahující se k osobním pocitům a dojmům jednotlivých příslušníků armády před, v průběhu a po absolvování zahraniční mise. Cílem této skupiny otázek bylo zjistit, kdy a za jakých okolností se během mise setkali s odlišnou kulturou, kterou v tomto případě reprezentuje islám, a jak na ně zapůsobila. Dalším cílem bylo zjistit,

jak jednotliví respondenti přistupovali k misím samotným. Jak mise ovlivnili jejich osobní i profesní život v průběhu a po jejich absolvování a jak dnes nahlíží na problematiku mezinárodních vztahů či „střetu civilizací“ obecně.

4. Empirická část

Předtím, než se začnu věnovat empirické části práce, rozhodla jsem se stručně představit jednotlivé respondenty. Z důvodu zachování anonymity v co největší možné míře, jsem změnila jména. Respondenti jsou tak charakterizováni pouze pohlavím, věkem a misí, které se účastnili, případně funkcí, jež zde zastávali.

4.1. Představení respondentů

Albert

Albert se narodil v roce 1972 a do armády vstoupil částečně na přání rodičů, částečně proto, že ho tato profese určitým způsobem přitahovala.

Absolvoval celkem dvě zahraniční mise - KFOR v Kosovu a MNF-I v Iráku. V Kosovu strávil šest měsíců, v Iráku čtyři. Do misí chtěl, protože chtěl poznat něco nového a láká ho dobrodružství. Na mise se tedy spíše těšil - nebál se, i když přiznává, že na misi jede s pocitem strachu asi každý. Vykonával funkci štábního pracovníka a strážníka základny. Před odjezdem si krom povinných školicích příprav na mise v rámci zaměstnání vyhledával informace o zemi a kultuře na internetu nebo v knihách z vlastní iniciativy. Adaptace do mateřské společnosti po příjezdu mu trvala přibližně jeden měsíc. Zvyky ani životní postoje a priority v souvislosti s misí nezměnil, spíše se v nich díky zážitkům ujistil a prohloubil je.

Bruno

Bruno je ročník narození 1979. Pracovat v armádě ho lákalo od dětství, částečně možná díky rodinným předpokladům. K definitivnímu rozhodnutí později přispěla rodinná finanční situace.

Bruno se zúčastnil mise KFOR v Kosovu a ISAF v Afghánistánu. Do misí se přihlásil zcela dobrovolně -

skrze ně chtěl částečně vyřešit vztahové otázky a částečně zlepšit svoji finanční situaci. Z velké míry pro něj mise představovaly i osobní výzvu. V Kosovu působil sedm měsíců a v Iráku čtyři. Co se týče jeho funkce, v tomto případě myslím, že z důvodu zachování anonymity bude lepší ji nezveřejňovat úplně. Mohu zmínit jen to, že Bruno působil v 8. kontingentu logistiky a v polní nemocnici AČR. Na kulturu či zemi obecně se předem nepřipravoval nijak víc než v rámci povinných seminářů před odletem. Po absolvování mise se jeho náhled na kulturu spíše zhoršil, ovšem uznává, že velmi oceňuje odhodlání místních k životu. V průběhu účasti na misi v Afghánistánu došlo k úmrtí spolupracovníka, což znamenalo zesílení dopadu mise na něj samotného.

Absolvování mise ho vnitřně velmi posílilo - cítí se více sebejistý při řešení jakýchkoliv sporů či krizových situací. Adaptace po příjezdu do vlasti mu trvala přibližně tři týdny.

Cyril

Cyril se narodil v roce 1982. Vstoupit do armády se rozhodl v kontextu s dlouholetým koníčkem - bojovým sportem. Respondent se zúčastnil mise MNF-I v Iráku, kde byl čtyři měsíce na pozici střelce - medika. Vstup do mise chápe jako „nutné zlo“, které patří k povolání vojáka. Zároveň chtěl získat nové zkušenosti. O dění v zemi věděl od kolegů a samozřejmě podstoupil povinnou přípravu na misi. Kromě toho absolvoval čtrnáctidenní intenzivní kurz arabštiny, což se později ukázalo jako krok správným směrem. Dozvěděl se zde i mnoho o muslimské kultuře. Podotýká, že na misi se však v žádném případě nešlo připravit po psychické stránce. Naprosté přizpůsobení mateřské společnosti pociťoval po cca 2-3 měsících. Po účasti na misi se rozhodl s profesí vojáka

skončit a změnil zaměstnání. Přiznává, že mise pro něj rozhodně byla zkušeností, ze které bude čerpat celý svůj život. Stejně tak jako u Bruna teď pocituje větší sebejistotu při zvládání krizových situací.

Dorota

Dorotě bylo v době výzkumu 27 let. Pro práci v AČR se rozhodla po střední vojenské škole - znamenala pro ni jistotu zaměstnání a celkem dobrého stálého příjmu. Zúčastnila se mise MNF-I v Iráku, kde strávila čtyři měsíce ve funkci podpory velitele. Do mise vstoupila dobrovolně, z touhy po změně a částečně kvůli osobním problémům. O zemi či kultuře nic nezjišťovala, z důvodů časového presu před odjezdem. Zvyknutí si na život v ČR jí po příletu trvalo ve spojitosti s určitými jevy půl roku až rok. Díky misi zjistila hranice svých osobních možností.

Evžen

Evžen se narodil v roce 1966. Absolvoval celkem dvě mise v Iráku (MNF-I) jako armádní psycholog. Práce v armádě ho vždy lákala svým dobrodružným charakterem. Do misí byl odvelen náhle - v okamžiku, kdy ho velitelé kontingentu požádali o psychologickou pomoc a podporu jednotky. Hlavním úkolem pro něj bylo pomoci vojákům se zvládáním psychicky náročných situací. S tímto respondentem probíhal rozhovor poněkud v jiné rovině - zajímala jsem se především o zkušenosti s posttraumatickými stresovými poruchami a obecně projevy stresu a dlouhodobého odloučení jedince od domova v extrémních podmínkách. V rozhovoru uvedl, že svou práci má rád a mise považuje za skvělé profesní zdokonalení. Vzhledem k charakteru jeho povolání, nepocitoval žádné problémy po návratu do vlasti.

Františka

Františka se narodila v roce 1986 a společně s Dorotou patří mezi jediné dvě ženy v mém výzkumu. Do armády vstoupila, protože ji toto povolání vždy přitahovalo. Zúčastnila se mise ISAF v Afghánistánu a přihlásila se do ní zcela dobrovolně, protože chtěla získat profesní zkušenosti. Na místní kulturu se vyjma pracovního školení žádným způsobem nepřipravovala. Tato respondentka si nepřála zveřejnit jakékoliv informace související s funkcí, kterou na misi vykonávala. Mise ji, tak jako většinu respondentů, vnitřně velmi posílila a uvědomila si díky ní své osobní priority. Přestože podle ní byla účast na misi přinejmenším náročná, do budoucna se nebrání další. Po návratu do mateřské společnosti se u ní projevila závěrečná fáze kulturního šoku, kdy se nedokázala dost dobře orientovat v pravidlech a zvycích jednotlivých kultur (míním tím kulturu či prostředí, které opustila a zanechala je v Afghánistánu a kulturu českou). Díky této skutečnosti měla určité problémy v osobním životě. Aklimatizace jí trvala přibližně tři měsíce a dnes nemá žádné problémy, které by nějakým způsobem mohla spojovat se zahraniční misí.

Gustav

Gustav se narodil v roce 1974. Do armády se rozhodl vstoupit čistě proto, aby neporušil rodinnou tradici. Dnes rozhodnutí nelituje.

Stejně jako většina mých respondentů se zúčastnil mise v Iráku (MNF-I) a to v délce čtyř měsíců. K rozhodnutí přihlásit se do mise ho vedly finanční důvody. O místní kultuře si vyjma školení zjišťoval informace v médiích. Misi bral jako životní výzvu a jako většina dotazovaných ji považuje za jeden z nejlepších způsobů, jak si uvědomit

sebe sama. Po příjezdu do vlasti si po dobu cca jednoho měsíce nemohl zvyknout na menší koncentraci lidí kolem něho, kterou mohl sám korigovat (oproti misi, kde v jeho bezprostředním okolí byly desítky jiných vojáků a nemohl tuto skutečnost nijak ovlivnit). Do budoucna se chce zúčastnit další mise, už ne kvůli finančním důvodům, nýbrž čistě z osobní volby, v misi vidí dobrou možnost pro rozvoj osobnosti a pro získání jak osobních tak profesních zkušeností.

Hugo

Hugo se narodil v roce 1974 a v armádě působí ve funkci kaplana. Před vstupem do AČR byl římsko-katolickým knězem. K práci v oblasti vojenství se dostal tak, že jeho nadřízený, biskup, byl požádán, zda by neuvolnil kněze pro potřeby AČR. Tímto způsobem ho biskup propůjčil armádě a po určité době se navrátí zpět do řad církve. Z pohledu státu dostal z církve „výpověď“ a nechal se zrekrutovat do výcvikového střediska v Opavě. Po půl roce byl přeložen do Pardubic, kde v současnosti působí přes pět let.

Absolvoval čtyřměsíční misi v Iráku v roce 2007. Jak uvedl, zpočátku měl z misí obecně obavy. Nebyl si jistý, jak bude zvládat poměrně dlouhou dobu se stejnými lidmi. Po dvou letech se odhodlal navštívit vojáky na misi v Bosně v průběhu Velikonoc - tato návštěva trvala čtrnáct dní. K celé misi se odhodlal cca po třech letech, kdy se cítil připravený ve všech směrech. Na misi se připravoval celkem tři měsíce. Tato příprava byla poněkud odlišná, než příprava „běžných“ vojáků. Snažil se nejen poznat lidi, se kterými bude během mise v kontaktu, ale především získat si jejich důvěru. Jak sám podotýká, na žádnou z vojenských misí se nedá teoreticky připravit. Vyzdvihuje skutečnost,

že v armádě sousedního Německa se do přípravy vojáku zařazují i lidé pocházející přímo z inkriminovaných zemí a pomáhají tak vojákům dokonale simulovat přístup místních k příchozím vojákům. Jako další část přípravy uvedl studování knih a sbírání tak pomyslných střípků o islámské kultuře.

Aklimatizace po příjezdu domů mu trvala jeden až dva týdny, během níž se uzavřel v bytě a urovnával hodnoty a názory. Stejně jako u většiny předchozích respondentů ho mise morálně posílila.

4.2. Výsledky výzkumu

4.2.1. Důvody vedoucí k volbě povolání vojáka

Uskutečněný výzkum prozradil, že tři z oslovených respondentů vstoupili do AČR z rodinné tradice a následovali tak v tomto směru své předky. U stejného počtu osob pak hrála roli lákavá vidina dobrodružství, která se jim volbou tohoto zaměstnání přiblížila na dosah ruky. Ve dvou případech hrála roli při rozhodování částečně i momentální finanční situace. Dotazovaní tedy v těchto případech popsali profesi vojáka jako jistotu stálého a relativně dobrého příjmu.

4.2.2. Motivace ke vstupu do mise

Během výzkumu se ukázalo, že existují tři základní formy motivací pro vstup do mise a ty se téměř ve 100% případů prolínají.

Jedná se především o snahu získat nové životní zkušenosti a jejich následnou možnost zúročení při výkonu povolání. V některých případech je ve hře i kariérní růst. Získat zkušenosti bylo hlavní prioritou pro čtyři respondenty.

Dalším silným a často se vyskytujícím motivem byla touha po dobrodružství. Chuť zažít a vyzkoušet něco nového, nevšedního a neobvyklého. Takové možnosti jim účast v misi samozřejmě poskytla. Tento motiv na prvním místě uvedli celkem čtyři dotazovaní.

Jako vedlejší důvody pak informátoři zmiňovali možnost zlepšení finanční situace, dále pak vůli pomoci potřebným a snahu vyřešit problematické vztahové situace v privátním životě. Tyto důvody se pak prolínaly s prvními dvěma zmiňovanými v šesti z osmi případy.

4.2.3. Dotyky cizí kultury a problémy vojáků během mise

Jak jsem již podotkla, naprostá většina oslovených *kulturním šokem* v pravém slova smyslu netrpěla. Důvod byl jasný - s místní kulturou jako takovou, až na výjimky, příliš mnoho do styku nepřišli. Dalo by se ale říci, že se u nich projevila pouze „fáze zpětného chodu“ kulturního šoku (viz.2.1.1 a 4.2.4.).

Během mise vojáci často přemýšleli o svých životních prioritách a postojích. Tyto otázky u nich v několika případech vyvolaly pocit nejistoty ojedinele ústících v krátkodobé psychické problémy. Hlavní příčinou byla podle armádního psychologa Evžena naprostá ztráta soukromí a jindy běžných rodinných kontaktů. Tyto kontakty v průběhu mise nahrazuje pouze komunikace prostřednictvím telefonu, či e-mailu. Dále na vojáky působí těžké klimatické podmínky, kdy teplota ve stínu dosahuje i 50°C, často mnohahodinová služba přesahující jakékoliv pracovní normy běžné v ČR (8,5 hod. pracovní doba apod.). Životní priority jsou tak podle psychologa omezeny na ty základní - jíst, spát, přežít. V takovém případě pak lze hovořit o tom, že jednou z hlavních příčin problémů během mise, v ojedinelých

případech i po ní, je dlouhodobé fyzické vyčerpání a pocit nejistoty.

Velmi těžké je dle Evženových slov pro člověka obecně:

- a) vyrovnat se s možností, že voják může být v kterémkoliv okamžiku zraněn či zabit
- b) připravit se na dlouhodobé odloučení od svých blízkých a kamarádů

Právě nejistotu zažívají jedinci i po návratu zpět do mateřské společnosti.

Respondent Hugo uvedl, že každý musí brát v potaz fakt, že lidé, se kterými se vojáci v Iráku měli možnost setkat při výkonu služby, rozhodně netvořili reprezentativní vzorek tamější společnosti. Na vojácích se podle jeho slov „snažili jen nějakým způsobem vydělat“. Z několika málo zkušeností, během nichž mohl upozorovat určité kulturní aspekty tamější společnosti, vyvodil závěr, že irácká kultura je velmi vstřícná, otevřená a v neposlední řadě značně bezprostřední a poněkud hlučná. Sám ji přirovnal ke kultuře romské.

Právě bezprostřednost činila vojákům zpočátku největší potíže. Jak v Iráku, tak v Afghánistánu je zvykem komunikovat s druhým ve velmi malé vzdálenosti, což někteří respondenti (Bruno, Hugo) popisovali jako pro nás rozhodně nezvyklé a zpočátku značně nepříjemné. U některých jedinců dokonce tento jev vyvolával zpočátku pocit ohrožení. Jak uvedl Hugo - člověk si ale musí uvědomit, že v dané kultuře by poodstoupit znamenalo ztratit důvěru či postavení při rozhovoru.

Komunikace byla podle některých oslovených také slabším místem vojáků, protože místní lidé umí jen arabsky

a tento jazyk ovládá minimum nasazených vojáků. Jak uvedl respondent Cyril, jemu samotnému značně pomohlo, že jazyk studoval už před odletem na misi – místní k němu později přistupovali otevřeněji než k ostatním vojákům.

Všichni respondenti pak poukazují na problém hygieny v oblasti Iráku i Afghánistánu. V obou zmíněných oblastech je zoufalým problémem nedostatek vody. S hygienou souvisí i způsob „stolování“, které ve své výpovědi popisuje respondent Hugo:

„Hygiena je tam podle mě na dost špatné úrovni.. měl sem možnost spatřit místní, jak vezou na korbě auta maso (pozn. denní teplota v Iráku dosahuje i 50°C ve stínu), s tím pak seskočí dolů, opečou ho a dlabou to rukama (úsměv)“⁵⁶.

S kulturou jako takovou se bezprostředně setkal pouze respondent Cyril. V průběhu mise se při výkonu služby spřátelil s vojákem Sattarem z jižního Iráku, který byl ve funkci místního kontrolního orgánu na základně. Zároveň jim celkově několik těchto vojáků pomáhalo s komunikací s místními. Cyril, jak bylo uvedeno, absolvoval před odjezdem na misi dvoutýdenní kurz arabštiny. Během něj se naučil foneticky cca 300 frází. Díky Sattarovy rozšířil svou slovní zásobu přibližně pětinasobně. V případě Cyrila se potvrdila skutečnost, že pokud se na místní snažíte mluvit jejich mateřským jazykem, začnou vás vnímat mnohem vstřícněji.

Cyrl: „Když viděli zájem a moji snahu bavit se s nima arabsky, ihned byl vidět přívětivější přístup z jejich

⁵⁶ Respondent Hugo se vyjadřuje k problému hygieny v oblasti Basry.

strany (pauza) snažil jsem se co nejvíce přizpůsobit jejich kultuře, ... protože my sme byli v jejich zemi, proto bychom měli respektovat my je a né oni nás"⁵⁷.

V průběhu pobytu se Cyrilův vztah s místními částečně prohloubil, a jak sám říká, některé z arabských přátel by, samozřejmě za odlišných okolností, rád znovu potkal. Obecně mohl říci, že lidé tam jsou velice chudí a poznamenání válkou. Z tohoto důvodu je nesmírně obdivuje pro to, jakým způsobem dokážou přežít a navíc se usmívat v tak těžkých životních situacích. Tamější lidi oproti Čechům považuje za velice vstřícné, ovšem často velmi negramotné.

Co se týče kulturních zvyklostí, osobně zažil snad jen svátek ramadán, který se vyznačoval zvýšenou bojovou aktivitou v okolí základny.

Celkem pět respondentů poté poukázalo na jev, že během mise upozorovali, jak velký problém činí místním lidem disciplína a dodržování určitého řádu, který se snaží zavést působící zde jednotky. Zároveň však uvedli, že vojáci si musí dávat pozor na to, aby neporušili pravidla místních obyvatel, protože tím si znesnadňují plnění svého úkolu.

Františka: „Voják musí mít neustále na paměti, že je v zemi s nějakou povinností, .. jde tam s určitým posláním ... jakmile todle zapomene, dělá to velký škody"⁵⁸.

⁵⁷ Respondent Cyril popisuje své dojmy při komunikaci s místními.

⁵⁸ Respondentka Františka uvádí jedno ze základních pravidel vojáků při absolvování mise.

Dva respondenti (Dorota a Albert) poznamenali, že na ně velmi zapůsobila naprostá podřízenost žen mužům, polygynie a časté modlitby k Alláhovi. Dorota pak uvedla, že ji zaujal způsob koupání se žen, kterému byla přítomna. Podle mého názoru, který se poté potvrdil v rozhovoru, však sami respondenti přímo přítomni jakékoliv scéně, jež by evokovala podřízenost žen mužům, nebyli. Co se týče častých modliteb k Alláhovi, tento jev zaznamenali díky společným službám s arabskými vojáky. Ti modlitby praktikovali. Koupání žen pak Dorota přítomna skutečně byla.

Dorota: „Zaujal mě jejich způsob koupání se v moři. (´) Koupají se kompletně oblečení a překvapilo mě jejich luxusní spodní prádlo a oblečení, co měly ty ženský pod těma pláštěma“⁵⁹.

4.2.4. Problémy vojáků po návratu z mise do mateřské společnosti

V této části shrnuji, jaké problémy se vyskytli u oslovených respondentů po návratu z mise a jaké dopady měly na jejich osobní život.

Průběh aklimatizace na podmínky mateřské společnosti trval ve většině případů řádově několik měsíců. Nejkratší dobu uvedl respondent Hugo, a to přibližně dva týdny, naopak nejvíce Dorota, které přivyknutí zpět na hodnoty a dění ve své vlastní společnosti trvalo půl roku, v některých souvislostech až jeden rok.

Albert - přibližně jeden měsíc

⁵⁹ Respondentka Dorota popisuje způsob koupání žen v moři, které ji zaujalo.

Bruno - tři týdny
Cyril - dva až tři měsíce
Dorota - půl roku až rok
Františka - tři měsíce
Gustav - jeden měsíc
Hugo - přibližně dva týdny

Podle armádního psychologa - respondenta Evžena, mají vojáci psychické problémy, které jsou dočasného charakteru, rozhodně se však nejedná o trvalé psychické poškození. Jak je uvedeno v části 3.1. vojáci, kteří se vrátí po nekolikaměsíčním pobytu z mise, často dost dobře nechápou, jakými „triviálními“ problémy se běžní lidé zabývají, když mají v naprosté většině dostatek potravy, střechu nad hlavou a nejsou žádným způsobem ohrožováni na životě.

Tři respondenti skutečně uvedli, že jim trvalo určitý čas, než se vrátili zpět do místních poměrů a znovuobjevili na čas ztracená pravidla společnosti, do níž se navrátili.

Hugo: „Pro mě bylo velmi těžké jako nalézt nějaký smysl jo .. člověk se vrátí tady do těch všedních věcí a nějak sem se nemohl nakolejit do jakéhosi řádu dne - proč, proč prostě chodíme jako do práce (?) .. co s tím (?). (pauza) Člověk spadl z těch intenzivních zážitků do uzavřenosti. To pro mě bylo těžké .. Do práce sem chodil s takovým blbým pocitem. ... Člověk není zacílený, nemá to jasné“⁶⁰.

Oslovení zmiňovali, že jim dělalo problémy např. i placení složenek - pro „normálního“ člověka naprosto běžná

⁶⁰ Respondent Hugo hovoří o svých pocitech po návratu z mise.

věc. Moji informátoři však pro tento jev uváděli celkem logické odůvodnění. Byli několik měsíců na základně, kde sice měli často tvrdé pracovní podmínky, ale o vše ostatní jim bylo postaráno. Nemuseli přemýšlet, co uvaří k obědu, co k večeři, co koupí na zítřejší snídani, kdo vyzvedne děti ze školky apod.

Dle slov vojenského kaplana, který byl v průběhu mise připraven naslouchat potřebným, jede mnoho vojáků na misi např. s problémy ve vztahu a cestu vidí jako formu řešení. Určitým způsobem si až do okamžiku návratu problém idealizují.

Hugo: „Podvědomě čekají, že se problém vyřeší za ně během mise“⁶¹.

Po misi však problém zůstává nevyřešen přes jedincova očekávání.

Celkem dva respondenti pak uvedli, že po návratu trpěli dočasným pocitem „zbytečnosti“. Důvod byl logický. Rodina se naučila žít např. bez otce, na kterém byla dosud závislá, a teď by se na první pohled mohlo zdát, že ho nepotřebují tolik jako dříve.

Stejný počet respondentů uvedl, že jim dělal problémy nedostatek soukromí během mise. Neustálý bezprostřední kontakt s desítkami dalších lidí mnohokrát a zj. před koncem mise ústil v ponorkovou nemoc. Ovšem s takovými důsledky musel počítat každý, kdo do mise šel.

S tím souvisí i další problém vojáků po návratu do mateřské společnosti: respondent Gustav podotýká, že pro něj byl zvláštní pocit, moci svobodně regulovat počet osob,

⁶¹ Respondent Hugo hovoří o možné příčině pozdějších psychických problémů vojáků.

se kterými se bude stýkat a se kterými ne. Najednou mohl být sám, když chtěl a pokud změnil názor, dobrovolně vyhledal někoho, se kterým toužil v tu chvíli být. Tato svobodná volba ho zpočátku poněkud znervózňovala.

Šesti z osmi respondentů pak činil po návratu velmi výrazný problém zvuk jakýchkoliv sirén (hasiči, záchranná služba, zkouška sirén apod.) či jiných ran připomínajících ať už poplach při náletu či dopad rakety do okolí základny.

Dorota: „Dlouho mě u nás děsil jakejkoliv zvuk (,) dopad nějakého předmětu, měla jsem tendence padat k zemi. (,) Siréna každou první středu v měsíci mi asi nebude dělat dobře nikdy. .. Neuvědomuju si jak dlouho to trvalo, jestli to bylo půl roku nebo rok. ... Sanitky a hasiči byl dlouho problém (,) stejně tak jako pády různých věcí ... asi nejdýl mi trvaly ty tupé zvuky, nevím, jak to mám přesně nazvat“⁶².

Pokud na tomto místě spojíme silné prožitky pramenící z charakteru činnosti vykonávané jedincem v extrémních podmínkách na misi s výpověďmi respondentů o nepříjemných zvucích, dostaneme celkem jasný obraz zde zdánlivě přehlíženého příznaku PTSD.

Dalším popisovaným problémem pak byl překvapivě pocit bezpečí. Celkem čtyři jedince nenechával po dobu několika týdnů po návratu klidným pocit naprostého neohrožení a relativního bezpečí. V kontrastu s misí, kdy jim hrozilo každodenní nebezpečí smrti, se kterým se jedinci museli smířit, se najednou tato bezpečnost zdála „nebezpečná“.

⁶² Respondentka Dorota hovoří o následcích absolvování mise.

Neustále se drželi ve střehu a jakoby „čekali, až zas něco přijde“⁶³.

Tři z oslovených informátorů pak uvedli, že měli problémy právě se zmiňovanými, pro normálního člověka běžnými, věcmi - činnostmi - povinnostmi chceme-li. Najednou si nebyli jisti, kdy platit účty, složenky apod. Jednoduše řečeno si museli zpět ujasňovat některá pravidla a zvyky vlastní společnosti. Např. vyzvedávání dětí ze škol a školek, nakupování v často přeplněných supermarketech či cestování dopravními prostředky jako autem, vlakem či hromadnou dopravou. Za vše pravděpodobně hovoří následující citace respondentky Františky.

Františka: „Připadala sem si trochu zase jako cizinec, kterej někam přijel na dovolenou ... paradoxní na tom bylo ale to, že sem se vrátila domů .. domů, kde sem do teď žila celý život“⁶⁴.

Dva z oslovených respondentů pak určitou dobu pociťovali zvláštní nejistotu při kontaktu se svými dětmi. Tato nejistota byla oboustranná. Děti během pobytu rodiče mimo rodinu vyrostly, změnily se a zároveň si částečně odvykly na přítomnost otce či matky. Oboustranně si pak jak rodiče, tak děti museli hledat cestu zpět a ztratit určitý ostych či pocit nejistoty.

Albert: „Teď si vem, že před tebou tvý dítě utiká a pořádně neví kdo seš. (,) Je to zvláštní pocit.“

⁶³ Respondent Gustav hovoří o následcích absolvování mise.

⁶⁴ Respondentka Františka hovoří o návratu z mise.

(pauza) Jasně, že se s tím smíříš, ale chvílku to zase trvá než si na sebe zvyknete“⁶⁵

V případě respondentky Františky došlo po návratu z mise, jak ona sama uvádí, k „naprostému zmatení hodnot“. Opět u ní vládla nejistota v rozhodování, nevěděla přesně, zda to co dělá je správné a zda by to neměla udělat jinak. Pociťovala obrovskou nejistotu při komunikaci se svým partnerem, se kterým měla menší vztahové problémy před odletem do mise. Dalo by se říci, že právě ona reprezentuje vojáky, které popisoval respondent Hugo, a to ty, jež si mysleli, že během mise za ně někdo osobní spory vyřeší nebo, že pominou. Tak se ale nestalo a bohužel k často popisovanému pocitu nejistoty (který popisují nakonec všichni respondenti) se přidává ještě problém řešení partnerských neshod z minulosti. Podle Františky trvalo přibližně dva měsíce, než si uvědomila, že je zpět ve společnosti, kterou před několika měsíci opustila a v níž před tím žila celý život. Armádní psycholog odhaduje, že po návratu z mise se rozvádí přibližně 40% vojáků⁶⁶. V případě Františky se vztah podařilo udržet.

Přestože psycholog, respondent Evžen, v jednom z rozhovorů uvádí, že z dostupných záznamů nejsou známy příznaky PSSP/PTSD (viz. 2.1.6.)

Evžen: „...podle mých informací z Ústřední vojenské nemocnice Praha - dosud u žádného vojáka z mise nebyla diagnostikována PSSP (PTSD)“⁶⁷,

⁶⁵ Respondent Albert hovoří o problémech po návratu z mise.

⁶⁶ Respondent Evžen hovoří o rozvodovosti po návratu z mise.

⁶⁷ Respondent Evžen hovoří o příznacích PTSD u českých vojáků.

během výzkumu se respondent Bruno zmínil o jistých potížích, kterými po návratu z mise trpí.

Bruno: „V noci špatně spím (,) to mám od příjezdu pořád ... každé den kolem půl třetí se budím, ale to bude asi to, že sem viděl umírat vojáky a lidi, a na to člověk není připravený ... ale nepotím se, nezdař se mi sny, nic takového. (,) Jen se prostě probudím“⁶⁸.

Jak sám respondent vzápětí podotkl, nepocituje v této skutečnosti žádnou hrozbu natož příznaky syndromu, ovšem právě poruchy spánku jsou řazeny k hlavním příznakům PTSD (KINCHIN, D. Post Traumatic Stress Disorder: The Invisible Injury). Dle mého názoru a dle zkušenosti, které jsem během výzkumu nabyla, je pro vojáky velmi těžké připustit si příznaky jakéhokoliv syndromu či skutečnosti, oslabující je při co nejlepším výkonu povolání. Musím uznat, že i v tak relativně malém vzorku respondentů, jako je osm osob, se v průběhu výzkumu celkově ukázalo, že respondenti absolvující mise v Afghánistánu mají mnohem intenzivnější prožitky a problémy s návratem do mateřské společnosti. Vše s největší pravděpodobností souvisí se značně kritičtější situací v zemi (neustále se opakující občanské nepokoje apod.)

Co se týče Syndromu války v Perském zálivu (GWS), ten zatím v řadách českých vojáků (oproti americkým) zpozorován nebyl. Jednou z hlavních příčin GWS je totiž inhalace zakázaných chemikálií v kombinaci s extrémními klimatickými podmínkami a užívání pyridostigminu bromidu. Naštěstí v případě českých vojáků nedošlo ani v Iráku ani

⁶⁸ Respondent Bruno hovoří o potížích po návratu z mise.

v Afghánistánu k závažnějším chemickým útokům a podle dosavadních zpráv tedy můžeme tento syndrom u AČR vyloučit⁶⁹.

⁶⁹ V těchto chvílích se odkazují na rozhovor s armádním psychologem respondentem Evženem.

5. Závěr

Předmětem mého výzkumu bylo zpočátku definovat kulturní šok u českých vojáků nasazených v Iráku a Afghánistánu. Tento zájem se však v průběhu výzkumu kvůli výše zmiňovaným důvodům přesunul na problémy vojáků po návratu ze zahraniční mise. Výzkum je založen na teoretické části, kde představuji jevy či události související právě s tímto tématem.

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila metodu kvalitativního výzkumu doplněnou kvantitativním v podobě dotazníků. Data jsem sbírala metodou rozhovorů a v případě určitých jedinců metodou podpůrných dotazníků. Ty jsem byla v některých případech nucena použít, protože někteří respondenti byli v závěru výzkumu v zahraničí a jiná komunikace než přes e-mail s nimi nebyla možná. K získání respondentů jsem zvolila metodu sněhové koule „snowball sampling“. Výzkumu se zúčastnilo celkem osm respondentů - dvě ženy a šest mužů. Uvědomuji si, že v souvislosti s kvalitativním výzkumem by počet respondentů mohl být větší, ovšem několik dalších oslovených potenciálních respondentů odmítlo hovořit o svých tak soukromých problémech.

Díky provedenému výzkumu vyšlo najevo, že vojáci absolvující zahraniční mise, částečně trpí příznaky posttraumatické stresové poruchy. Dokazuje to např. nejistota a ostražitost, kterou pociťují při nezvyklých a náhlých zvucích jako je siréna záchranných složek nebo odstřel lomu v jejich blízkosti. Dalším důkazem je zdánlivě nevysvětlitelná porucha spánku potvrzená jedním z respondentů.

Z dalších problémů vojáků navrátilivších se z mise uvádím dočasnou neschopnost orientovat se v pravidlech

původní mateřské společnosti (platba účtů apod.), dočasnou ztrátu důvěry od vlastních dětí a stejně tak dočasný pocit nejistoty při řešení určitých sporů.

Výsledky, které jsem získala analýzou, se mi zdají zajímavé a vzhledem k prozatímnímu nedostatku informací o tomto problému na území České republiky bych je do budoucna doporučovala k dalšímu zkoumání.

6. Bibliografie

- ABC News Online. *Lawmakers brace for showdown with Bush over Iraq*. 10-01-2007, Dostupný z WWW: <http://www.abc.net.au/news/newsitems/200701/s1824182.htm> [2010-03-10]
- Arthur, N. 2004. *Counseling Internationals Students : clients from Around the World*, Springer
- AZIAKOU , G. 2010. *UN chief names new envoy to Afghanistan*. 27-01-2010. Dostupný z WWW: <http://www.google.com/hostednews> [2010-03-08]
- Babbie, E. R. 2009. *The practice of social research*. Stamford: Wadsworth Publishing Company. Dostupné z WWW: <http://books.google.cz/books?id=QySynvetGQIC&printsec=frontcover&dq=babbie&cd=1#v=onepage&q=&f=false> [2010-03-04]
- Bbc.co.uk. *Svět v roce 2004*. Dostupné z WWW: http://www.bbc.co.uk/czech/specials/208_world_2004/page2.shtml [2010-03-10].
- CNN.com . *Bush makes historic speech aboard warship*. 01-05-2003, Dostupný z WWW: <http://www.cnn.com/2003/US/05/01/bush.transcript/> [2010-03-10]
- CRI online [online]. 2009. *Vojáci v Iráku a Afghánistánu trpí rizikem melancholie*. Dostupné z WWW: <http://czech.cri.cn/221/2009/12/30/1s103907.htm> [2010-03-25]
- Fulco, C.E.; Liverman, C.T.; Sox, H.C. 2000. *Gulf War and Health - Vol.1 : Depleted Uranium, Sarin, Pyridostigmin Bromide, Vaccines*. Washington D.C. : National Academy Press. Dostupné z WWW: www.books.google.cz [2010-02-9]
- GRACE, R. 10-12-2009. *The war in afghanistan that nagging evidentiary question, Law and Security Strategy*. Dostupné z WWW: <http://lawandsecurity.foreignpolicyblogs.com/2009/12/10/the-war-in-afghanistan-that-nagging-evidentiary-question/> [2010-03-09]

Global Security. 27-04-2005. *Operation Southern Focus*. Dostupné z WWW:

http://www.globalsecurity.org/military/ops/southern_focus.htm
[2010-03-10].

Hendl, Jan. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Kadlecová, K. 2009 *Samuel Huntington*. Reflex. Dostupný z WWW:
<http://www.reflex.cz/Clanek34713.html> [2010-03-11]

Kinchin, D. 2004. *Post Traumatic Stress Disorder: The Invisible Injury* Oxfordshir: Success Unlimited. Dostupné z
WWW:[http://books.google.cz/books?id=NI928UA0TJgC&printsec=frontc
over&source=gbs_navlinks_s#v=onepage&q=&f=false](http://books.google.cz/books?id=NI928UA0TJgC&printsec=frontcover&source=gbs_navlinks_s#v=onepage&q=&f=false) [2010-03-11]

Kosovo Focus on Human Rights. 2009. *KOSOVO WAR CRIMES CHRONOLOGY*. Dostupné z WWW:

<http://www.hrw.org/legacy/campaigns/kosovo98/timeline.shtml>
[2010-03-10]

Krupauerová, O.; Pospíšil, P.; Kanclová, M. *Páteční bombardování Iráku arabské země kritizují*. Český rozhlas 17-02-2001,.

Dostupný z WWW:

<http://www.rozhlas.cz/zpravy/zahranici/zprava/5021> [2010-03-09]

Linhart, K. 2009 *Francis Fukuyama a Samuel Huntington : (Konec dějin nebo střet civilizací?)* Brno, Masarykova Univerzita Brno.

Dostupné z WWW: http://is.muni.cz/th/74815/ff_m/ [2010-03-11]

Ministerstvo obrany ČR. 2010. *Historie zahraničních misí*.

Dostupné z WWW: www.army.cz [2010-03-7]

Ministerstvo obrany ČR. 2010. *Operace Enduring Freedom (Trvalá svoboda)*. Dostupné z WWW: www.army.cz [2010-03-11]

Ministerstvo obrany ČR. 2010. *ISAF - Polní nemocnice a chemický odřad - do prosince 2008*. Dostupné z WWW: www.army.cz [2010-03-

11]

Ministerstvo obrany ČR. 2010 [2010-03-11]. *ISAF - mírová operace (nemocnice), od 24/4 2002 do 28/1 2003, Afghánistán, 269 příslušníků*. Dostupné z WWW: www.army.cz [2010-03-11]

Ministerstvo obrany ČR. 2010. *ISAF-KAIA*. Dostupné z WWW: www.army.cz [2010-03-11]

Ministerstvo obrany ČR. 2010. *MNF (I) - Multi-National Force - Iraq - česká účast do prosince 2008*. Dostupné z WWW: www.army.cz [2010-03-11]

Miovský, M. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.

Murdico, Suzanne J. 2004. *The Gulf War*. New York : The Rosen Publishing Group. Dostupné z WWW: www.books.google.cz [2010-02-10]

Novinky.CZ. 16.12. 2008. *Syndrom války v zálivu hrozí i americkým vojákům nasazeným v Iráku*. Dostupné z WWW: <http://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/156853-syndrom-valky-v-zalivu-hrozi-i-americkym-vojakum-nasazenym-v-iraku.html> [2010-03-25]

Obama details Afghan war plan, troop increases. The Associated Press 01-12-2009. Dostupný z WWW: www.msnbc.msn.com [2010-03-08]

Patočka, J., Heřmanová E. 2008. *Lokální a regionální kultura v ČR: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví*, Praha: ASPI

Postgraduální medicína. ZDN.04.02.2005. *Deprese a její léčba*. Dostupné z WWW: <http://www.zdn.cz/clanek/postgradualni-medicina/deprese-a-jeji-lecba-165280> [2010-03-25]

Silverman, D. 2005. *Ako robiť kvalitatívny výskum: praktická príručka*. Bratislava: Ikar

Strauss, A.; Corbinová J. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.

SVATOŠ, J. *Irák v područí občanské války*. Fleš.. Dostupný z WWW: <http://www.fles.wz.cz/index.php?id=251> [2010-03-10]

ULMANOVÁ, H. 2008. článek *Edward Said - Orientalismus: západní koncepce Orientu*. Dostupné z WWW: <http://borntoanthropology.blog.cz/0812/edward-said-orientalismus-zapadni-koncepce-orientu> [2010-03-11]

UNFICYP. 2010. *History*. Dostupné z WWW: www.unficy.org [2010-03-5]

White House. 2009. *The Press Office*. Dostupné z WWW: www.whitehouse.gov [2010-03-06]

White House. 2009 *Presidents*. Dostupné z WWW: <http://www.whitehouse.gov/about/presidents/barackobama> [2010-03-10]

Wikipedia 2010. *War in Afghanistan (2001-present)*. Dostupné z WWW: [http://en.wikipedia.org/wiki/War_in_Afghanistan_\(2001-present\)#cite_note-25](http://en.wikipedia.org/wiki/War_in_Afghanistan_(2001-present)#cite_note-25) [2010-03-10]

Worldlingo. *War In Afghanistan*. Dostupné z WWW: http://www.worldlingo.com/ma/enwiki/en/War_in_Afghanistan [2010-03-09]

Zůna, J. 2002. *NATO - operace na podporu míru*. Brno: Vojenská akademie

7. Přílohy

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Obecný rámec rozhovorů

Příloha č. 2 - Arabská kultura očima respondenta Cyrila

Příloha č. 3 - Ubytování vojáků

Příloha č. 4 - Funkce vojáků

Příloha č. 5 - Kontingent

Příloha č. 1:

Obecný rámec rozhovorů:

1) Otázky týkající se profesního života respondentů obecně:

a. Kdy poprvé a z jakých důvodů jste se rozhodl pracovat v armádě?

b. Jak dlouho zde pracujete?

c. Popište dosavadní pracovní zkušenosti a současný stav zaměstnání.

Cílem této skupiny otázek bylo zjistit okolnosti, jež vedly respondenta k výběru povolání a současný průběh profesního života. Odpovídání na tyto otázky nečinilo dotazovaným žádné problémy.

2) Otázky související s problematikou zahraničních misí obecně:

a. Počítal jste s rizikem odvelení na mírovou/bojovou misi při vstupu do povolání?

b. O jakých misích jste doposud slyšel?

c. Jak jste se díval na zahraniční mise před vlastní účastí v ní?

d. Jak nahlížíte na účast české armády v zahraničních misích obecně?

Cílem této skupiny otázek bylo zjistit informovanost respondentů o vojenských misích obecně. Jejich postoj k nim a také k účasti českých vojáků na zahraničních misích pod záštitou jiných organizací.

3) Otázky vztahující se k osobním pocitům a dojmům jednotlivých příslušníků armády před, v průběhu a po absolvování zahraniční mise.

a. Rozhodl jste se přihlásit do mise dobrovolně nebo jste byl do nějaké přidělen?

b. Jaké byly Vaše pocity ve chvíli, když jste se dozvěděl o odvelení na misi?

c. Připravoval jste se na misi z vlastní iniciativy?

d. Jaké pocity jste měl po příjezdu na českou základnu v dané zemi?

e. Jak vypadalo Vaše ubytování a běžná náplň dne?

f. Jak často jste se setkával s místními obyvateli?

g. Zpozoroval jste nějaké odlišnosti mezi vlastní kulturou a kulturou dané země?

h. Uvědomil jste si během pobytu vlastní kulturní a sociální hodnoty?

i. Kdy jste se nejvíce bál o svůj život a proč?

j. Co Vám přišlo nejvíce podivné po příjezdu domů? Co Vám činilo největší problémy v rámci osobního/společenského života?

k. Trpíte dodnes nějakými problémy, které by mohli souviset s absolvováním mise?

l. Jak se dnes díváte na cizí kultury a mezinárodní vztahy obecně?

Otázky vztahující se k osobním pocitům a dojmům jednotlivých příslušníků armády před, v průběhu a po absolvování zahraniční mise. Cílem této skupiny otázek bylo

zjistit, kdy a za jakých okolností se během mise setkali s odlišnou kulturou, kterou v tomto případě reprezentuje islám, a jak na ně zapůsobila. Dalším cílem bylo zjistit, jak jednotliví respondenti přistupovali k misím samotným. Jak mise ovlivnili jejich osobní i profesní život v průběhu a po jejich absolvování a jak dnes nahlíží na problematiku mezinárodních vztahů či „střetu civilizací“ obecně.

Příloha č. 2:

Na fotografii respondent Cyril s iráckým přítelem Sattarem.
Zdroj: fotoarchiv respondenta Cyrila

Na fotografii respondent Cyril s iráckými přáteli.

Zdroj: fotoarchiv respondenta Cyrila

Příloha č.3:

Na fotografii ukázka ubytování českých vojáků před a po dopadu rakety.

Zdroj: fotoarchiv respondenta Cyrila

Vojáci během přečkávání náletu

Zdroj: fotoarchiv respondenta Cyrila

Příloha č. 4:

Vstup do základny v Basře

Zdroj: fotoarchiv respondenta Cyrila

Běžná činnost vojáků - prohlídka osob a nákladu

Zdroj: fotoarchiv respondenta Cyrila

Odražená střepina

Zdroj: fotoarchiv respondenta Cyrila

Příloha č. 5:

Český kontingent v MNF-I v Iráku (2007)

Zdroj: fotoarchiv Terezy Novákové